

52683

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER
ANABİLİM DALI

KARAR STRATEJİLERİ İLE ANA BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Yıldız KUZGUN

Hazırlayan:

Jale ELDELEKLİOĞLU

ANKARA-1996

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Jale Eldeleklioğlu'na ait Karar Stratejileri ve Ana-Baba Tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen tez Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan. Prof. Dr. Yıldı. Kızılgün

Yıldı. Kızılgün

Üye

Üye

SUMMARY

The purpose of this study is the investigation of the relationship between the parental attitudes (mother-father) and the decision making strategies. This research was conducted on 500 students attending classes at the Ankara University, Faculty of Educational Sciences and in the Gazi University the Faculty of Gazi Education during 1994-1995 Academic year.

In this study two scales were used to collect the data. One of them was the "Parental Attitude Scale" which has been revised for the purpose and the other was the "Decision Making Scale" developed by Kuzgun. The Parental Attitude Scale has sub-scales named Democratic, Protective-Demanding, and Authoritarian and the Decision Making Strategies scale has Rational, Independent, Impulsive and Indecisive sub-scales. As a result of computation of the relationship between the points of two scales a positive correlation was observed between rational decision making and democratic parental attitude and a negative correlation between authoritarian parental attitude and rational decision making. Also there is a positive correlation among indecisive and protective-demanding, authoritarian parental attitudes. These correlations are significant at the level of 0.01 but not very strong.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar	v

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
Problem.....	7
Araştırmanın Amacı	7
Denenceler	8
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	9
Karar Verme Davranışı Konusunda Yurt Dışında	
Yapılan Çalışmalar	9
Karar Verme ile İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar.....	16
Anne-Baba Tutumlarıyla İlgili Yurt Dışında Çalışmalar.....	19
Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	26
Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	32
Sınırlılıklar	33

BÖLÜM II

YÖNTEM	34
Araştırma Grubu.....	34
Veri Toplama Araçları.....	35
Karar Stratejileri Ölçeği	35
Güvenirlilik	36
Geçerlik.....	36
Ana Baba Tutum Ölçeği.....	37

Ölçek Maddelerinin Hazırlanması	38
Faktör Analizi Bulguları	39
Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Güvenirliği.....	42
Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Geçerliği	44

BÖLÜM III

BULGULAR.....	46
Karar Stratejileri Ölçeğinden Elde Edilen Bulgular.....	46
Ana-Baba Tutum Ölçeğinden Elde Edilen Bulgular.....	47
Karar Stratajeliri ve Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler.....	50

BÖLÜM IV

TARTIŞMA.....	56
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	61
KAYNAKÇA.....	63
EKLER	
EK1 Karar Stratejileri Ölçeği	
EK 2 Ana-Baba Tutum Ölçeği	

TABLÖLAR

Tablo 1.	Ankara ve Gazi üniversitesinde Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okudukları Fakülte ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	34
Tablo 2.	Demokratik Tutumu Ölçen Maddeler ve Faktör Yükleri.....	40
Tablo 3	Koruyucu-İstekçi Tutumu Ölçen Maddeler ve Faktör Yükleri.....	41
Tablo 4.	Otoriter Tutumu Ölçen Maddeler ve Faktör Yükleri	42
Tablo 5.	Ana-Baba Tutum Alt Ölçeklerinin Crohbach Alfa Değerleri.....	43
Tablo 6.	Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Kararlılık Katsayıları	43
Tablo 7.	Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar.....	44
Tablo 8.	Karar Stratejileri Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmalar.....	46
Tablo 9.	Ortalamalar Arası Farkların t Değerleri	47
Tablo 10.	Ana-Baba Tutum Ölçeğinden Alınan Toplam Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmalar	48
Tablo 11.	Ortalamalar Arası Farkların t Değerleri	48
Tablo 12.	Ana-Baba Tutum Ölçeğindeki Ana ve Baba Puanlarının Ayrı Ayrı Ortalama, Standart Sapma ve Ortalamalar Arası Farkların t Değerleri	49

Tablo 13. Karar Stratejileri Ölçeği Puanları ile Ana-Baba Tutum Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Katsayılar	51
Tablo 14. Karar Stratejileri ve Anne Tutumları Arasındaki Korelasyonlar.....	54
Tablo 15. Karar Stratejileri ve Baba Tutumları Arasındaki Korelasyonlar.....	55

BÖLÜM I

GİRİŞ

Demokrasinin bir yaşam biçimi olarak benimsendiği günümüzde, karar verme önemli bir davranış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Günlük hayatımızın bir parçası olarak önemli sonuçlar doğurmayan basit kararlar verdiğimiz gibi, eğitsel, sosyal, ekonomik ve siyasal anlamda, hayatımızın akışını belirleyecek kadar önemli kararlar da veririz. Doğru bir karar bireyin yaşamında olumlu sonuçlara yol açıp, onun amaç ve isteklerine ulaşmasını sağlar. Buna karşılık yanlış kararlar, bireyi amaçlarına ulaşmaktan alıkoyabilir. Hatta onun istemediği bir hayatı yaşamasına neden olabilir.

Bu nedenle, etkili karar verme becerisinin kazandırılması, bugün psikolojik danışma yardımının geliştirmeye çalıştığı davranışlardan biri olmuştur. En genel anlamıyla karar verme bir bireyi erişmeye çalıştığı bir hedefe götüreceği düşünülen çeşitli yollardan birini seçme işlemidir (Kuzgun, 1992).

Kişinin bir çok seçenek arasından birine yönelmesi bilişsel bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç, seçenekler hakkında ayrıntılı bilgi edinilmesi, edinilen bilgileri sınıflama, önem sırasına koyma, her birinin istekleri karşılama olasılığı yönünden irdelenmesi gibi işlemleri gerektirmektedir (Mann, Harmoni ve Power 1989). Problem çözme aşamasındaki yaratıcılığın artırılması ile karar verme yeteneğinin de arttırılabileceği söylenmektedir (Mann, 1989).

Grisso ve Vierling (1978), karar verme yeteneğinin "bilme", "zekâ" ve "istem" terimleriyle açıklanabileceğini öne sürmüşlerdir. Tancredi (1952), karar verme yeteneğinin rasyonel veya zihinsel yargılama kapasitesi olarak tanımlanabileceği görüşündedir.

Kuzgun 'a göre karar verme davranışının ortaya çıkabilmesi için şu üç koşulun bulunması gerekmektedir:

- 1- Karar verme ihtiyacını ortaya çıkaran bir güçlüğü varlığı ve bu güçlüğü birey tarafından hissedilmesi,
- 2- Güçlüğü giderecek birden fazla seçeneğin bulunması,
- 3- Bireyin seçeneklerden birine yönelme özgürlüğüne sahip olması.

Bergland (1974) ise karar verme sürecinin bazı aşamaları olduğunu ve şu basamakların gözlemlendiğini belirtmektedir:

1. Problemin hissedilmesi; yeni bir davranış tarzının aranması ve benimsenmesi,
2. Problemin tanıtımı; sıkıntının hissedilerek çözülmesi gereken bir problem olarak ifade edilmesi ve adlandırılması,
3. Seçeneklerin oluşturulması gerçekleşme olasılığı en yüksek olan seçeneğe yönelme,
4. Seçenekler hakkında bilgi toplanması, her seçeneğin pozitif ve negatif yönlerinin ortaya konması,
5. Toplanan bilgilerin istekleri karşılama açısından değerlendirilmesi,

6. Uygun seçeneğin belirlenmesi,
7. Planın uygulanmaya konması,
8. Sonucun değerlendirilmesi.

Seçeneklerin kişi açısından istenirlik derecesi kararın yönünü belirleyen en önemli faktördür. Stearn ve Porter, bir seçeneğin kişi tarafından istenirlik derecesinin tercihte önemli rolü olduğu görüşündedirler. Yazarlara göre, bir şeyi yapmak için hissedilen ihtiyacın şiddeti beklentilerin bir fonksiyonudur. Vroom ise seçme işlemini, "seçenekler arasında istenilen yönleri en fazla istenmeyen yönleri en az ve erişme olasılığı en yüksek olana yönelme" olarak tanımlamaktadır. Bireyin bir seçeneğe yönelişi onun tercih ettiği sonuca erişebileceği yolundaki inancının derecesini ifade eder. Yani insanlar seçenekler arasında gerçekleşme olasılığı en güçlü olan seçeneğe yönelirler (Akt: Kuzgun, 1992).

Jannis ve Mann 'a (1977) göre etkili yani sağlıklı karar verenler eylemlerinde geniş bir seçenekler dizisi içinden uygun seçimi yapabilen, seçimleri sonucu elde edeceği verileri değerlendiren, objektif olabilen, her seçeneğin getireceği olumlu ve olumsuz sonuçları dikkatlice ölçebilen, yeni bilgiler araştıran, hoş olmayan durumlarda bile yeni bilgileri kullanabilen ve kararı için planlar yapabilen kişilerdir. Bu basamakların her biri ne kadar çok yeterli olursa verilen kararın da o denli etkili olacağı iddia edilmektedir.

Ross (1981) da Janis ve Mann gibi etkili karar verebilmek için bir bilgilenme sürecinden söz etmektedir. Ross'a göre iyi bir karar vericinin şu beş beceriyi geliştirmesi gerekmektedir:

1. Eylem durumlarında, değişik seçenekleri görebilme ve belirliyebilme yeteneği,
2. İlgili seçenekler için ölçütler belirleyebilme,
3. Ölçütler aracılığıyla alternatifleri tekrar değerlendirme,
4. Seçenekler hakkındaki verileri özetleme,
5. En uygun seçeneğin belirlenmesi.

Brynes ve McClenny 'e (1994) göre iyi bir kararın verilmesi için en iyi fikrin seçilmesi gerekmektedir. Tecrübelerin kötü değerlendirilmesi, yanlış inançlar, etkin olmayan fikrin seçilmesi, yetenekler hakkında yanlış bilgiler ya da yetenekleri aşan eylemlerde bulunma isteği sonuçta stratejileri basitleştirerek çabuk ve yanlış karar verilmesine neden olmaktadır. Böylece; bazıları bağımlı, bazıları kararsız olabilmektedir.

Karar Verme Davranışını Etkileyen Faktörler

Etkili ve sağlıklı karar vermek için bahsedilen bu bilişsel süreçlerin işlemesi gerekmektedir. Yukarda anlatılan bilişsel süreçlerin işlememesi, yani kişinin çözümleme yapması gereken bir durumda bilgiyi düzenli araştırmaması ve seçenekleri yeterince incelememesi en iyi fikir için yeterince düşünmemesi hızlı ve içtepsel (impulsif) karar vemesine neden olmaktadır (Mann ve ark., 1989).

Görülüyor ki, sağlıklı karar verme, aynı zamanda kaygıdan uzak rahat bir şekilde karar vermeyi gerektirmektedir. Kaygı ve çatışmalar sağlıklı karar verme davranışını güçleştirmektedir. Bir kişide çatışma hali iki veya daha fazla gereksinimin doyumu aynı anda sağlanamadığı zaman meydana gelmektedir. Bu durum amaca yönelik davranışların önlenmesi veya yavaşlatılması yani kişinin engellenmesi demektir. Engellenme veya engellenme korkusu kaygıya neden olmaktadır. Özellikle karmaşık toplumlarda bu çatışmalar ve engellenmeyi çok sık yaşayan bireylerin sağlıklı karar vermesi beklenemez (Morgan, 1982).

Rogers 'a (1951) göre eğer bir kimse çevreden ve organizmasından gelen uyarımlara açıksa, bunları rahatça algılayabiliyor, bu algılarını sistemleştirip kavramlaştırabiliyor ve bunları belli sıfatlarla ifadelendirip benliğine mal edebiliyorsa yaşantılara açık demektir. Bu koşullarda bireye seçme özgürlüğü sağlandığında, iyiyi, doğruyu ve gelişmeye götüren davranışları seçecektir. Eğer kişi çevreden ve organizmadan gelen yaşantıları eksik veya çarpık bir biçimde algılıyor ve kavramlaştırıyorsa, savunma halindeyse, kaygıları varsa sağlıklı seçim yapması mümkün değildir.

Byrnes ve McClenny (1994) ergen ve yetişkinlerin karar verme davranışlarının kıyasladıkları araştırmalarında, karar verme sürecinin üç aşamadan oluştuğunu belirtmektedirler. Bu aşamalar:

1. Fikri oluşturmak (Generation),
2. Ulaşılan fikrin olumlu ve olumsuz yanlarının değerlendirilmesi (Evulation),
3. Seçim (Choice).

Bu üç aşamadan herbirinde ergen ve yetişkinler birbirinden farklılık göstermektedir. Birinci aşamada, yetişkinler öğüt aramaksızın direk fikri oluşturabilmektedir. Fakat ergenlerin öğüde ihtiyacı olduğu bildirilmektedir. Bu iki farklı grubun nedensel teorileri farklı olduğu için birbirlerinden çok farklı fikirler oluşturmaktadırlar. İkinci aşamada da erişkinler daha çok bilgi edinirken, ergenler daha az bilgiyle yetinmektedir. Ayrıca yetişkinler negatif sonuçları ergenlerden daha fazla gözönünde bulundurdukları için daha iyi seçim yapabilmektedirler.

Karar verme davranışını etkileyen bir diğer etken, akran grubu baskısıdır. Akran grubu, gencin kimlik geliştirmesinde, ilgilerini ve değerlerini geliştirme çabalarında sosyal destek sağlamaktadır. Akran grubu karar verme yeteneğinde önemli bir unsurdur. Bireysel alışkanlıkları güçlü bir biçimde etkilemektedir. Ancak, uzun vadeli ve önemli kararları ailenin koşulları ve değerleri belirlemektedir (Mann ve ark., 1989).

Karar verme bir beceridir ve eğitimle kazanılır. Ana-baba 'da bu eğitim sürecinde hayatın erken yıllarından itibaren baş rölü oynar. Brown ve Mann 'a (1990) göre karar verme yeteneğinin gelişmesindeki en önemli faktörlerden birisi de aile çevresidir. Aile karar verme de önemli bir laboratuvar olarak değerlendirilmektedir. Ergenler ailenin diğer üyelerini karar verirken gözleyerek, verilen kararların etkilerini görerek, aile içindeki etkileşimin kararları nasıl etkilediğini öğrenerek ve kendileriyle ilgili seçimleri yaparken cesaretlendirilerek öğrenmektedirler.

Problem

Aile çocuğun psiko-sosyal gelişimini etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Ana-baba çocuk ilişkileri temelde ana-baba tutumlarına bağlı olup, çocuğun kişilik gelişimini etkilemektedir. Çocuğun yetiştiği aile ortamı, ana-baba çocuk ilişkileri ve çocuk yetiştirme yöntemleri, çocuğun kişiliğinin farklı biçimlerde gelişmesine neden olmaktadır.

Ebeveyn tutumlarının çocukların davranışları üzerindeki etkileri konusunda yapılan araştırmalarda demokratik ebeveyn tutumunun çocukların kendini gerçekleştirme, kendini kabul ile kişisel ve sosyal uyum düzeylerinin pozitif yönde; buna karşın otoriter ebeveyn tutumunun ise negatif yönde etkilediği belirtilmektedir (Kuzgun, 1972; Kılıççı, 1981; Bilâl, 1985).

Ana-baba tutumları çocuğun kişilik gelişiminde son derece etkili olup, ilerde nasıl bir yetişkin olacağını tayin etmektedir. Dolayısıyla çocuğun karar verme becerisinin gelişmesinin de ana-baba tutumlarıyla ilişkili olması gerektiği düşünülmektedir. İşte bu ilişkinin araştırılması bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin, ana-babalarını demokratik, otoriter ve koruyucu olarak algılamaları ile karar verirken benimsedikleri stratejiler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Denenceler

Bu araştırmada, yukarda ifade edilen amaca dayalı olarak aşağıda belirtilen denencelerin doğruluğu test edilmiştir.

1- a) Ergenlerin ana-babalarının tutumunu demokratik olarak algılamaları ile mantıklı karar verme stratejisini benimsemeleri arasında olumlu ilişki vardır.

b) Ergenlerin ana-babalarının tutumlarını demokratik olarak algılamaları ile bağımsız karar stratejisini benimsemeleri arasında olumlu ilişki vardır.

c) Ergenlerin ana-babalarının tutumlarını demokratik olarak algılamaları ile içtepisel karar stratejisini benimsemeleri arasında olumsuz ilişki vardır.

d) Ergenlerin ana-babalarının tutumlarını demokratik olarak algılamaları ile kararsız olmaları arasında olumsuz ilişki vardır.

2- a) Ergenlerin ana-babalarının tutumların koruyucu-istekçi olarak algılamaları ile mantıklı karar stratejisini benimsemeleri arasında olumsuz ilişki vardır.

b) Ergenlerin ana-babalarının tutumlarını koruyucu istekçi olarak algılamaları ile bağımsız karar stratejisini benimsemeleri arasında olumsuz ilişki vardır.

c) Ergenlerin ana-babalarının tutumlarını koruyucu istekçi olarak algılamaları ile içtepisel karar tarzını benimsemeleri arasında olumlu ilişki vardır.

d) Ergenlerin ana-babalarının tutumlarını koruyucu, istekçi olarak algılamaları ile kararsız olmaları arasında olumlu ilişki vardır.

3- a) Ergenlerin ana-babalarının tutumlarını otoriter olarak algılamaları ile mantıklı karar stratejisini benimsemeleri arasında olumsuz ilişki vardır.

b) Ergenlerin ana-babalarının tutumlarını otoriter olarak algılamaları ile bağımsız karar stratejisini benimsemeleri arasında olumsuz ilişki vardır.

c) Ergenlerin ana-babalarının tutumlarını otoriter olarak algılamaları ile içtepesel karar stratejisini benimsemeleri arasında olumlu ilişki vardır.

d) Ergenlerin ana-babalarının tutumlarını otoriter olarak algılamaları ile kararsız olmaları arasında olumlu ilişki vardır.

Karar Verme ve Anne-Baba Tutumları Konusunda

Yapılan Bazı Araştırmalar

Bu bölümde, karar verme ve ana-baba tutumları ile ilgili yurt dışında ve yurt içinde yapılan araştırmalar incelenecektir.

Karar Verme Davranışın Konusunda Yurt Dışında

Yapılan Bazı Çalışmalar

Karar verme ile ilgili olarak yurt dışında yapılan bazı çalışmalar çeşitli başlıklar altında aşağıda özetlenmiştir.

Karar Verme Yeteneği

Mann ve arkadaşlarının (1989) ergenlerdeki karar verme yeteneğinin gelişimini inceledikleri oldukça kapsamlı araştırmalarında, karar vermenin bilişsel görünümüleri ve karar verme süreci üzerinde durulmuştur. Karar verme yeterliliğinin göstergesi olan dokuz öğe ayrıntılı bir şekilde tartışılmıştır. Bu öğeler, seçim (choice), kavrama (comprehension), yaratıcılık (creativity), uzlaşma (compromise), sonuca gitme (consequentiality), düzeltme (correctness), güvenilirlik (credibility), tutarlık (consistency) ve kesin karar (commitment) dir.

Seçim yapmak, yeterli ve olgun karar vermenin şartlarından biridir. Kararın kontrolü ve kontrol odağının içselleştirilmesi yüksek özgüvenle ilişkilidir.

Kavrama, karar verme aktivitesini anlamada bilişsel bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Kişinin kendi bilişsel süreci hakkındaki bilgileri, okuma, bellek ve problem çözme gibi becerilerinin gelişmesinde yardımcı olabilir.

Karar vermede, problem çözme, problemin tanımlanmasını ve amaçların açıklanmasını içerir. Mann, Harmoni, Power (1989) "İyi bir karar verici olmak için ne yapmak gerekir.?" ve "En iyi karar hangi yaşlarda verilmektedir?" sorularının cevaplarını aramışlar ve 13 yaş grubunun %14 'ünün; 15 yaş grubunun ise %24 'ünün fikir üretebildiğini, aynı zamanda 15 yaş grubunun iki zor durumda daha çok problem çözücü fikir üretebildiğini gözlemişlerdir. Karar verirken zorluklarla karşılaşan ergenlerin istenmeyen özellikler geliştirdikleri,

örneğin kendini beğenme, savunma mekanizmalarının çok kullanılması gibi davranışlar gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Karar verme aşamalarından birisi de uzlaşmadır. Uzlaşma, kabul edilebilir ideal alternatifleri ve daha az kabul edilebilir alternatifleri ayırt edebilmek, aile ve arkadaşlarla anlaşmazlık durumunda "kabul edilebilir olgun bir çözümde" anlaşmaya varabilmek ve "diğer kişilerin görüşlerini dikkate almak" demektir.

Bir diğer gösterge olan sonuçlandırma ise seçilen davranışların, olası sonuçlarını saptayabilme yeteneğidir. Mann (1989) 13 yaş grubunda %30; 15 yaş grubunda ise %51 oranında, ergenlerin doğal ve kendiliğinden sonuçları değerlendirebildiklerini gözlemiştir. Seçimin doğruluğu da karar verme aşamasında oldukça önemli bir göstergedir. Seçeneklerin seçiminde doğru bilgileri sağlayabilme, önceki bilgileri kontrol etme ve karar vericinin esnek stratejiler kullanabilmesi problemin çözümünü kolaylaştırmaktadır.

Bir başka gösterge ise güvenilirliktir. Ulaşılan bilgilerin güvenilir olması karar verme yeteneğinde önemli bir yer tutmaktadır. Tutarlılık da karar verme yeteneğinin bir diğer göstergesidir. Karar vericinin seçim işleminde kararlı olması gerekmektedir. Ergenlerin gelişim özelliklerinden dolayı ruh yapılarındaki hızlı değişimler ve dalgalanmalar sonucu seçimlerinde kararsız olabilmektedirler. Ancak ergenliğin ileri yaşlarında olanlar kararlarında daha tutarlıdırlar. Kesin karar, karar verme yeteneğinin bir diğer göstergesi olup, kararsız olarak nitelenen bireylerde bu yeteneğin zayıf olduğu belirtilmektedir.

Karar vermedeki bu dokuz ögenin iki kesin yorumu vardır. Birincisi, bu dokuz öge birbirine bağımlı değildir. Bunların önem derecesi duruma göre değişebilir. İkincisi, karar verme yeteneğinin saptanmasında genelleme yapılamaz. Bazı ergenler, problem çözmede kişisel olmayan durumlarda etkili performans gösterebildikleri halde, kişisel problemlerini çözmede zayıf kalabilirler.

Abelson ve Levi (1985) karar vermeye ilgili çalışmalarında temelde iki tip karar verme durumu olduğunu; bunlardan birincisinde, bireylerin kendi fikirleriyle karar verdiklerini, ikincisinde ise edindikleri fikirlerle karar verdiklerini belirtmişlerdir. İkinci tipte karar verenlerin "istediğim sonuca ulaşmak için hangi davranışı göstermem gerekiyor?" sorusunu sorduklarını ve bu soruya cevap verebilmek için, çeşitli stratejilerde bulunduklarını, ya öğüt aradıklarını veya verdikleri karar için, kendilerine haklı nedenler bulduklarını belirtmişlerdir.

Savery, Lawson ve ark (1992), Batı Avustralya 'daki Katolik okullarda 136 öğrenci ile "karar verme" konusunda kapsamlı bir araştırma yapmışlar ve sonuçta politika, bilim, ekonomik değerler, öğrenim, aile yapısı ve zaman gibi bir çok faktörün karar verme yeteneğini etkilediğini belirlemişlerdir. Ayrıca karar vermeyi kişisel yetenek ve tecrübelerin de etkilediği gözlenmiştir. Bunlardan başka bireysel tercihlerin ve liderlik özelliğinin de karar vermede etkili olduğu bildirilmiştir.

Karar Verme Yeteneği ve Eğitim

Mann ve arkadaşları (1989), karar verme yeteneğinin problem çözmeyi de içeren bilişsel (cognitive) süreçlerin gelişimiyle kazanıldığını iddia etmektedirler. Bu araştırmacılara göre karar vermenin çoğunlukla hayati seçimlerin yapıldığı lise yıllarında rutin olarak öğretilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimlerini artırmak amacıyla eğitim programları hazırlanmalıdır. Bu amaçla hazırlanan kurslarda eğitilen 12-15 yaş arası ergenlerin karar yeteneğinin ve bir karar verici olarak özsaygı düzeyinin yükseldiği görölmüştür.

Hammes ve Duryea (1986), ergenlerin bilişsel gelişimi ve karar vermenin dinamiklerini inceledikleri araştırmalarında, ergenlik döneminin, bilişsel sürecin geliştiği veya gelişme gösteremediği bir dönemde gelişebilmesi için kişinin çeşitli problemler ve kararlar karşısında hipotezler geliştirebilmesi, olası çözümlerin sonuçlarını tahmin edebilmesi gerektiğini, bu yetenekleri geliştiren kişilerin daha doğru kararlar verdiklerini belirtmişlerdir. Bu amaçla, sağlık konusunda eğitim stratejileri geliştirilip, bilişsel süreci, dolayısıyla karar verme sürecini hızlandırmaya çalışmışlardır. Araştırma sonuçları göstermiştir ki, eğitsel stratejiler belirleyerek öğrencilerin daha ilgili olmaları sağlanabilir ve bunlar bilişsel gelişmeyi arttırmaya yardımcı olabilirler. Ayrıca, eğitsel stratejilerin, sadece bilişsel sürecin oluşmasında değil, klasik karar verme yeteneğinin gelişiminde de etkili olduğu saptanmıştır.

Karar Verme Stratejileri ve Aile

Aile, ergenin kararlara katılımını sağlayan ve karar verme yeteneğinin gelişmesinde önemli rol oynayan faktörlerden birisidir. Brown ve Mann'a (1990) göre aile, ergenin karar verme durumuyla karşılaştığında diğer aile üyelerinin deneyimlerinden yararlandığı ve etkilendiğı bir ortamdır. Bu ortamada ergen, yaşına uygun seçimler yapmaya teşvik edilmektedir. Bu nedenle ailenin, yapısal ve işlevsel değişkenler açısından karar davranışında önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir.

Wilks (1986), ergenlerin kararlarında, arkadaşların ve ailenin önemini araştırdığı çalışmasında, ergenlerin annelerinin, kendi cinsiyetlerindeki arkadaşlarına oranla daha önemli olduğunu saptamıştır. Wilks, ebeveynlerin bütün arkadaşlardan daha önemli fakat, problemlerin sıklıkla yakın arkadaşlarla paylaşıldığını belirtmektedir. Ayrıca, ergenlerin karar vermesinde ebeveynlerin ve aynı cinsiyetteki yakın arkadaşların fikirlerinin kuvvetli bir etkisi oluşu özellikle gelecekle ilgili kararlarda ailenin, günlük kararlarda arkadaş fikirlerinin daha etkili olduğu saptanmıştır. Bu arada birçok alanda ergenlerin ebeveynleriyle fikirleri ile, arkadaşlarının fikirlerinin çatıştığı belirlenmiştir. Önem derecesine göre, ergenlerin kararlarını önce ana-babalar sonra aynı cinsiyetten arkadaşlar ve daha sonra diğer arkadaşların etkilediğı belirtilmiştir.

Parrot ve L. Lynette (1992), mesleki karar verme ve aile fonksiyonunu inceledikleri çalışmalarında, mesleki kararlılık ve aile

arasındaki ilişkiyi, kimlik formasyonu, kontrol mekanizması ve anksiyete açısından araştırmışlar ve aile bağlantısı ile uyumun mesleki karar vermede nasıl çeşitlilik yarattığını incelemişlerdir. Sonuçta bağımlı ailelerden gelen çocukların diğerlerine göre, daha çok kararsız olduğu ve kontrol mekanizması ile mesleki karar arasında korelasyon olduğunu bildirmişlerdir.

Karar Verme Stratejileri ve Yaş

Karar verme yeteğinin yaşla birlikte geliştiği gösteren birçok araştırma vardır. Mann ve arkadaşları (1989), 12 ve 15 yaşlarındaki ergenleri görev ve sorumluluk bilinci açısından karşılaştırmışlar 19 yaşındaki ergenlerin 13 yaşa göre daha iyi durumda olduğunu, ayrıca 15 yaş grubunun ikilem durumunda çok daha fazla sayıda seçenekler ürettiklerini belirtmişlerdir.

Ormond, Cherly ve arkadaşlarının (1992), üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada 43 genç ergen ve 41 orta ergen de "karar verme" üç ayrı katagoride karşılaştırılmıştır. Bu katagoriler kişisel bilgi, mesleki bilgi ve strateji belirleme bilgisi olarak sınıflandırılmıştır. Sonuçta, daha büyük olan ergenlerin genç ergenlere göre oldukça fazla bilgiye sahip oldukları ve daha yeterli (competent) karar verdikleri belirtilmiştir.

Denise (1989) 'ın çocukların karar vermelerini incelemek üzere iki araştırmayı yetişkinlerle ilgili literatürden elde edilen işlemlere göre düzenlediği izlenmektedir. Buna göre ikinci, beşinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin kullandıkları karar stratejilerinin, karar durumlarının

ÖZET

Bu çalışmada anne-baba tutumları ile karar verme stratejileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma, 1994-95 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ile Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi ve Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 500 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

Araştırmada iki ölçek kullanılmıştır. Bunlardan biri bu araştırma çerçevesinde yeniden geliştirilen “Ana-Baba Tutum Ölçeği” diğeri Kuzgun tarafından geliştirilen “Karar Stratejileri Ölçeği”dir. Ana-Baba Tutum Ölçeği Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter alt ölçeklerinden, Karar Stratejileri Ölçeği ise, Mantıklı, Bağımsız, İçtepesel ve Kararsız alt ölçeklerinden oluşmaktadır. Bu iki ölçeğin deneklere aynı anda uygulanması ile elde edilen puanlar arasındaki ilişkilerin hesaplanması sonucu, demokratik ana-baba tutumuyla mantıklı ve bağımsız karar verme arasında olumlu ilişki, kararsız olma arasında olumsuz ilişki bulunmuştur. Koruyucu-istekçi ve otoriter ana-baba tutumlarıyla kararsız olma arasında olumlu, otoriter ana-baba tutumuyla mantıklı karar verme arasında olumsuz ilişki bulunmuştur. Bu ilişkiler 0.01 düzeyinde anlamlı fakat çok güçlü değildir.

özelliklerine göre değiştiği, ikinci sınıftakilerin karar stratejilerini en az kullandıkları, buna karşın beşinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin karar verme stratejilerinde daha çok yeterlilik gösterdikleri, yani mantıklı davrandıkları gözlenmektedir. Bu araştırmacılar karar verme becerisinin gelişiminin erken yaşlarda başlayan ve süreklilik gösteren bir işlem olduğunu belirtmektedirler.

Byrnes ve McClenny (1994), ergenlerin ve erişkinlerin "karar verme" davranışlarını karşılaştırdıkları araştırmalarında, erişkinlerin ergenlere göre, karar verme aşamasında bilgiyi daha çok araştırdıklarını ve en iyi fikri daha sık seştiklerini, yetenekleri hakkında daha gerçekci olduklarını gözlemişler ve erişkinlerin ergenlerden daha iyi karar verdiklerini, karar verirken daha az çaresizlik yaşadıklarını ve öğüde daha az ihtiyaç duyduklarını saptamışlardır.

Karar Verme İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Bu konuda ülkemizde yapılmış çalışmaların oldukça az olduğu görölmektedir. Ülkemizde ilk kez Kuzgun tarafından geliştirilen Karar Stratejiler Ölçeğinden sonra bu konuda çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

Kuzgun (1992), geliştirmiş olduğu Karar Stratejileri Envanterinde, karar stratejilerini ölçen, birbirinen bağımsız dört alt ölçek belirlenmiştir. Her alt ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçek ile ölçölen karar stratejileri şunlardır.

- 1.İçtepisel Davranma: Seçenekler üzerinde yeterince düşünmeden, içten geldiği gibi karar verme,
- 2.Mantıklı Davranma; Seçenekler hakkında bilgi toplama, her seçeneğin avantaj ve dezavantajlarını tartma,
3. Bağımsızlık; Kendi başına karar verme,
4. Kararsızlık; Verdiği kararları sık sık değiştirme.

Bu alt ölçekleri faktör analizi ile belirleyen Kuzgun, Karar Ölçeğini bir grup lise öğrencisine iki kez uygulayarak testin kararlılığını araştırmıştır.

Karar Stratejileri Ölçeğinin geçerliğini sınavabilmek için, karar verme stratejileri yönünden aralarında fark olduğu iddia edilen grupları bu ölçeğin ne derece ayırt ettiğine bakılmıştır. Bu amaçla kız ve erkeklerin, öğrencilerle, yetişkinlerin karar stratejileri puanları karşılaştırılmıştır. Sonuçta, kız öğrencilerin mantıklı ve bağımlı karar ölçekleri ile kararsızlık ölçeğinden aldıkları erkeklerinkinden, erkeklerin içtepisel karar alt ölçeği puan ortalamasının kızlarınkinden büyük; aradaki farkların, mantıklı bağımlı alt ölçekleri için 0.01, diğerleri için 0.05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. 16-18 yaş grubundaki öğrencilerle 25-40 yaş grubundaki yetişkinlerin karar stratejileri arasında önemli bir fark bulunmamıştır.

Daha sonra, Kuzgun 'un geliştirmiş olduğu Karar Stratejileri Ölçeği kullanılarak çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan bir kaç aşağıda özetlenmiştir.

Demirbaş (1992), suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin karar verme davranışlarını karşılaştırdığı çalışmasında, Ankara ve İzmir Çocuk İslah Evi 'nden 65 suçlu, Ankara Çıraklık Eğitimi Merkezi ve Akşam Sanat Okulu 'ndan rastlantısal olarak seçtiği 65 suçlu olmayan ergene karar stratejileri ölçeği uygulamıştır.

Araştırmanın bulgularına göre suçlu olmayan gruptaki kişilerin suçlu grubuna göre daha içtepsel davrandığı belirtilmektedir. Ayrıca, her iki grubun kullandıkları karar stratejileri incelendiğinde en çok mantıklı, en az bağımlı stratejilerinin kullandığı görülmüştür. Değişik yaş grupları açısından ise 14-15 yaş grubunun kararsızlık stratejisini diğer yaş gruplarına göre daha fazla kullandığı bulunmuştur. Yine karar stratejilerini kullanmada suç türleri arasında bir farklılık olmadığı dikkati çekmiştir.

Yönetici adaylarında karar verme ile kaygı ilişkilerini araştıran Sinangil (1992), İşletme Bölümü birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencilerine Kuzgun 'un "Karar Stratejileri Ölçeği" ile Le Compte Öner'in "Durumluk Sürekli Kaygı Envanterini" uygulamıştır. Sonuçta; işletme bölümü birinci ve son sınıf öğrencileri arasındaki karşılaştırmalar da karar verme stratejilerinde anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin karar verme stratejilerinde içtepsel boyut ağırlık kazanırken, dördüncü sınıf öğrencilerinde mantığın baskın bir strateji olarak yer aldığı görülmektedir. Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri değerlendirmelerinde son sınıf öğrencilerinde birinci sınıf öğrencilerine kıyasla durumluk kaygı puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ana-Baba Tutumlarıyla İlgili Olarak Yurt Dışında ve Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar

Anne ve Baba tutumları ile ilgili olarak yurtdışında ve yurtiçinde yapılan araştırmaların bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar

İlgili literatür incelendiğinde, ana-baba tutumlarıyla ilgili yapılmış pek çok sınıflama ve araştırma vardır. Bu araştırma yalnızca otoriter, demokratik ve koruyucu ana-baba tutumlarını kapsamaktadır. Bu nedenle önce bu tutumlar tanımlanacak daha sonra bu konuda yapılmış bazı araştırmalar özetlenecektir.

Otoriter ana-baba tutumu: çocuğun davranış ve tutumlarını toplumsal standartlara göre şekillendirip denetlemeye ve değerlendirmeye çalışır. Çocuğun kesin olarak itaat etmesini bekler. Çocuğun davranış ya da inançları kendi doğru bildiği değerlerle çatıştığında zora ve cezaya başvurur. Sözel alışverişe izin vermez. Her söylediğinin çocuk tarafından tartışmasız kabul edilmesini ister (Baumrind, 1966).

Demokratik Ana-Baba Tutumu: Demokratik ana-baba, çocuğa karşı içten, derin ve koşulsuz sevgi duyar. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına duyarlıdır. Davranışlarını ilgi ve anlayışla izler. Özerk davranmasına izin verir. Çocuğa kendini istediği zaman kullanabileceği bir kaynak olarak sunar ve aile kuralları hakkında bilgi verir. Denetimden kaçınır,

amacına ulaşmak için kuvvet yerine mantık ve manipölasyonu kullanır (Baumrind, 1966).

Koruyucu Ana-baba Tutumu: Bu tür ana-babalar aşırı derecede ihtiyatlı olup, çocuktan ayrılmakta güçlük çekerler. Çocuğun bağımsız olmasından korktukları için, onun tüm davranışlarının kontrolleri altında olmasını isterler. Çocuğun ödev ve yükümlölüklerini üstlenirler ve çocuklarını kendine güvensiz ve bağımlı kişiler olarak yetiştirirler (Parker, 1983).

Ana-babaların gösterdikleri bu farklı tutumlar çocukların farklı kişilikler geliştirmesinde etkili olmaktadır. Yapılan birçok araştırma, çocukların ve ergenlerin psiko-sosyal gelişimleri için en uygun aile ortamının, ana-baba ve çocuk arasında eşit ilişkinin yaşandığı ve temelinde sevgi ve saygı olan demokratik aile ortamı olduğunu göstermektedir.

Çocukların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyen ana-baba tutumları ise "çocuğa aşırı düşkünlük" yani koruyucu tutum ile bireysel haklara saygı gösterilmeyen otoriter tutumdur.

Bireylerin haklarına, kişiliğine, bireyselliğine ve isteklerine saygı gösterilmeyen otoriter aile ortamında yetişen çocuklar, demokratik aile ortamında yetişen çocuklara göre, toplum kurallarına daha fazla uyum sağlamakta; meraklı olma, yaratıcılık, orijinalite ya da zihinsel etkinlik bakımından daha gerilerde olmaktadır (Johnson ve Medinnus, 1965). Otoriter tutumun en önemli özelliği, çocuğun bütün davranışlarının

ana-babaların uygun gördüğü şekilde olmasının istenmesidir. Bu nedenle çok sık denetime başvurulur. Böyle bir tutum içinde büyüyen çocuklar kendilerine güvensiz olmakta, girişimci yönü gelişmemiş olduğundan, utangaç kendini değersiz bulma gibi olumsuz duygulara kapılmakta (Peterson ve ark. 1961: Johnson ve Medinnus, 1965), edilgen bağımlı, isyankar, gücenik, edilgen ve dirençli bireyler olabilmekte (Cole ve Hall, 1970) ayrıca taklit ve öğrenme yoluyla kendileri de otoriter kişiliğe özgü özellikler kazanabilmektedirler (Akt: Kaya, 1994).

Diğer taraftan demokratik ortamlarda büyüyen çocukların zihinsel gelişmeye daha yatkın oldukları demokratik ortamın çocuğa sadece özgürlük olanağı tanımakla kalmayıp, aynı zamanda onu kendini anlatmaya ve deneyim kazanmaya da özendirdiği ortaya çıkmaktadır. Böyle bir ortamda yetişen çocuklar hareketli, saldırgan, korkusuz ve bağımsız olmaktadır. Oysa evde katı denetim uygulanan çocuklarda bu eğilimlerin düşük olduğu gözlenmektedir. Çocuğun boyun eğici, terbiyeli, edilgen ve kibar olması istendik davranışlar olmakla birlikte, otoriter aile ortamı bastırılmış kişilik gelişmesine elverişli bir ortam hazırlamaktadır. Özetlenecek olursa, belirli ev ortamlarının çocukta istendik ve istenmedik davranışlar geliştirebileceği bildirilmektedir (Baldwin, Kalhorn ve Bneese, Symords, 1963, Akt: Bilal, 1985).

Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbush, 1991) 'un aile tutumlarıyla ilgili olarak yaptıkları çalışmada ise aşırı ana-aba koruyuculuğunun, maddi aile desteği ve aşırı şımartma gibi aileye

ilişkin özelliklerin bir dereceye kadar yararlı olduğu ancak, fazlasının olumlu etkiyi azaltarak, olumsuz kişilik özelliklerine, olgunlaşmamış ve sapkın davranışlara ve uyuşturucu madde kullanımına yol açtığı belirtilmektedir.

Kandel ve Lesser (1969) ise, yaptıkları çalışmada, düşünüldüğü gibi ailede karar verme konusunda serbest tutumun benimsenmesinin bağımsızlığa yol açmadığını bildirmişlerdir. Aile kural ve kararları için açıklama yapar, karar verme sürecinde gencin katılımını sağlarsa gerçek bağımsızlığın ancak o zaman kazanılabileceğini söylemişlerdir.

Steinberg, Laurence ve diğerleri (1990) yaptıkları çok geniş kapsamlı bir araştırmada, aile yapısı ve aile tutumlarının, ergen davranışlarını özellikle dört konuda etkilediğini belirtmektedirler. Bunlar;

1. Okul performansı,
2. Özgüven,
3. Stress,
4. Çocuk suçlarıdır.

Öğrenciler, önce sosyo-ekonomik düzey ve aile yapısına göre sınıflandırılmışlar daha sonra, her grubun sonuçları, ailelerinin otoriter olup olmasına göre karşılaştırılmıştır. Sonuçta, etnik, sınıfsal ve evlilik statülerine göre, sağlam, kabul edici ve demokratik aileleri olan ergenlerin, okulda daha başarılı, daha özgüvenli oldukları daha az kaygı duydukları ve daha az depresyona girdikleri görülmüş ve suç

işlemeye daha az eğilimli, otoriter ailelerden gelenleri ise daha başarısız, daha güvensiz, depresyona ve suçluluğa yatkın oldukları saptanmıştır.

Pardeck ve Pardeck (1990) ergen özerkliğinin gelişmesini aile tutumları, ailesel etkileşim ve aile içindeki ilişki alışverişleri açısından incelemişlerdir. Baumrind 'in kavramsal çerçevesine göre otoriter, izin verici ve otoriteye dönük aile yapıları ele alınarak bu tür ailelerin adölesan çocuklarıyla olan ilişkileri araştırılmış ve otoriter aile yapısında çocukların bağımlı kişilik yapısı ve anti sosyal davranışlar geliştirdiği gözlenmiştir. Bu bulgular Kendel ve Leser (1969) 'in bulgularını da destekler niteliktedir.

İzin verici aile yapısının ergenlerde özerkliğin gelişimini çabuklaştırdığı izlenmiş, ancak bir problem gözlenmiştir. Bu problem, ailelerin çocuklarına güvenliklerini sağlamak açısından ne derece özerklik ve serbestlik tanıyacakları tartışma konusudur. Bu kararı belirleme, aileden aileye hatta ergenlerle profesyonel olarak çalışanlarda bile değişiklik göstermektedir.

Otoriteye dönük aile yapısında, sosyal sorumluluk ve bağımsızlığın gelişmesi en yüksek düzeydedir. Bu tür aile yapısında her ne kadar çocuğun karar verme eylemine izin veriliyorsa da sınırlar aile tarafından çok iyi belirlenmektedir. Sosyal hayatın karmaşık yapısından dolayı izin verici aile yapısından çok, belirli sınırlar koyabilen otoriteye dönük aile yapısının daha gerçekçi olduğu saptanmıştır.

Lamborn ve diğerkleri (1991), Baumrind 'in kavramsal çerçevesine uygun olarak, otoriter, otoriteye dönük, hoşgörölü ve ihmalkâr ailelerin ergenlik çağındaki çocuklarını yeterlilik ve uyum açısında incelemişlerdir. Araştırmaya 14-18 yaş arası 4100 ergen katılmış ve aileleri yukarda belirtilen özelliklere göre sınıflandırılmıştır. Daha sonra ergenler aşağıdaki dört özellik açısından karşılaştırılmışlardır.

- 1- Psikolojik gelişim,
- 2- Okul başarısı,
- 3- İçselleştirilmiş baskı,
- 4- Problem davranıştır.

Bu karşılaştırmalar sonucu otoriteye dönük (authoritative) evlerden gelen ergenlerin diğerk (otoriter, ihmalkar, hoşgörölü) ailesi olan ergenlere göre, psikolojik uyumları, başarı yönelimleri ve özgüvenleri daha fazla, problemli davranışları daha azdır. Otoriter aileleri olan ergenlerin ise itaatkar, konformist, yetişkin standartlarına uygun, okulda başarılı ve yaşıtlarına göre daha az problemli oldukları ancak, sosyal ve akademik konularda kendilerine daha az güvenli oldukları saptanmıştır.

Ebeveynlerini ihmalkâr (neglectfull) olarak tanımlayan evlerden gelen ergenler, otoriteye dönük aileden gelen ergenlere göre daha az kendine güvenli, akademik ve sosyal yetenekleri daha düşüktür. Ailesini şımartıcı hoşgörölü (indulgent) olarak algılayan ergenler de ihmalkâr evlerden gelen gençler gibi okulda daha az başarılı olup alkol, uyuşturucu kullanma ve okuldan kaçma gibi problemli davranışları

daha fazla göstermektedirler. Ancak, sosyal yeterlilik, kendine güven ve psikolojik uyum gibi konularda daha yüksek puan almışlardır ve bu çocukların somatik şikayetlerinin otoriter evden gelen akranlarına göre daha fazla olduğu bildirilmektedir.

Burke ve William (1990) ana-baba ve ergen ilişkilerini bir başka boyuttan ele almış ve ergenleri, davranışlarına göre problemli ve problemsiz olarak ayırarak ana-babalarıyla olan ilişkilerini incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre, problemsiz ergenlerin aileleriyle ilişkilerinde daha fazla doyum sağladıkları, iletişimlerinin daha açık olduğu ve ailenin maddi kaynaklarından daha çok faydalandıkları görülmüştür. Ayrıca, problemsiz ailelerdeki ergenlerin daha dengeli ve uyumlu oldukları belirtilmiştir. Problemli ergenlerin ise aileleriyle iletişimlerinin yetersiz olduğu ya da hiç olmadığı; ilişkilerinin ise doyurucu olmaktan uzak olduğu belirlenmiştir.

Bell, Avery, Jenkins, Feld ve Schoenrock (1985) geç ergen-aile ilişkileri ve sosyal yeterlik arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Geç ergenlerden alınan çok geniş bir örneklem grubunda, aile ilişkileri, yakın akraba ve arkadaşlık ilişkileri ile kazanılmış sosyal yeterlik becerisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Kazanılmış sosyal yeterlik değerleri, özgüven, kendini ortaya koyabilme, utangaçlık, kendinden memnun olma, kendi cinsi ve karşı cinsle kolay ilişki kurabilmek olarak tanımlanmaktadır.

Çocukluktan itibaren ana-baba ve akranlarla kurulan doyurucu ve yakın ilişkiler ile sosyal yeterlilik değerleri arasında olumlu bir ilişki

Günçe (1969), Ankara Ruh Sağlığı ve Araştırma Dispanseri'ne devam eden ergenler ile yaptığı çalışmada, bu gençlerin ana-babalarının otoriter, reddedici ve kısıtlayıcı olduklarını bunun da çocuklarda otoriteye körü körüne boyun eğme, kendine güvensizlik, korku, engellenmeyi kabul etme, pasiflik gibi yetersiz kişilik özelliklerine yol açtığını saptamıştır.

Savaşır (1969), Özgökmen (1971) ve Yörükoğlu 'nun (1979), suç işleyerek hüküm giyen ve medikososyal merkezlerine psikolojik problemler nedeniyle başvuran çocuk ve gençler ile yaptıkları çalışmaların sonucuna göre, bu çocuk ve gençlerin ebeveynlerinin baskıcı ve kısıtlayıcı oldukları saptanmıştır.

Kuzgun (1972), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada demokratik, otoriter ve ilgisiz ana-baba tutumlarının, kendini gerçekleştirme düzeyine etkisini sevgi ve kontrol değişkenleri açısından incelemiştir. Buna göre, çocuğa sevginin içten ve koşulsuz olarak verildiği çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olduğu, kendilik iradesine değer verildiği demokratik ana-baba tutumunun kendini gerçekleştirme için en elverişli ortam olduğu, buna karşın sevginin koşullu olarak gösterildiği çocukla sözel alışverişin olmadığı, sık cezaya başvurulmuş, soğuk ve sert disiplinin uygulandığı otoriter tutumun ise kendini gerçekleştirmeyi engellediği bulunmuştur. Çocuğun ihmal edildiği veya psikolojik olarak reddedildiği ilgi ve ihtiyaçlarına duyarlı olunmayan, sevgi ve kontrolün en az şekilde uygulandığı ilgisiz ana-baba tutumunda ise sevgi yokluğu kendini gerçekleştirmeyi engelleyici bir faktör olarak etki ederken, sıkı kontrolün olmamasının bireyin

saptanmıştır. İkincil aile bağlarının (akrabaların) ergenlerin yukarda belirtilen sosyal yeterlik düzeyine önemli bir etkisinin olmadığı gözlenmiştir.

Lawton ve Ewe (1992) ana-baba çocuk ilişkisinin kalitesini çeşitli değişkenler açısından inceledikleri araştırmalarında bu ilişkilerinde bir çok etkenin rol oynadığını belirtmektedirler. Lewton ve Eve aile içinde iyi bir ilişki olmasına rağmen, çocuklukta ailelerin parçalanmasının bağları zayıflattığını ve bu ayrılıkların ilişkilerin kalitesini bozduğunu belirtmektedirler. Ayrıca, çocuk sayısının çok olmasının, ailedeki kaynakları kullanmada rekabete yol açtığını ve aile bağlarını zayıflattığını bildirmişlerdir. Yine aynı araştırmada aile içindeki sevginin ve ilişkilerin bölünmesinin çocuklar için bir olumsuzluk kaynağı olduğunu ve bu olumsuzluktan en çok büyük çocuğun etkilendiği saptanmıştır. Annelerin çocuklarıyla babalardan daha iyi ilişkiler içinde oldukları da bir başka bulgudur. Araştırmadaki bir diğer sonuç, aile-çocuk ilişkilerinin kalitesinin ana-babanın kendi çocukluk yaşantılarıyla ilgili olduğudur. Fakat bunun çok belirleyici olmadığı bildirilmektedir. Çünkü, kişinin daha sonraki yaşamı, olgunlaşması ve sosyal statüsü kendi ailesindeki aile-çocuk ilişkisinin yapısını belirlemektedir.

Yurt İçinde Yapılan Bazı Çalışmalar

Ülkemizde ana-baba tutumları ve bunun çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyen birçok araştırmaya rastlamak mümkündür.

kendini gerçekleştirmesine biraz daha olanak sağladığı görülmüştür. Kendini gerçekleştirmenin en önemli göstergesi ise denetim odağının içten olmasıdır (Inner-Directed Support).

Kılıçcı (1981), Kızıltan (1982), Bilal (1984), Güneysu ve Bilir (1989) 'in yaptıkları çalışmalarda, çocuklarını olduğu gibi kabul eden, ilişkilerinde demokratik olmaya özen gösteren ana-babaların çocuklarının, kendini kabul düzeyleri, topluma uyum sağlama düzeyleri ve olumlu benlik saygısı geliştirme düzeylerinin otoriter aile ortamında yetişen çocuklara göre daha yüksek düzeyde olduğunu saptamışlardır.

Korkmazlar (1981) ise ana-baba tutumları ile okul öncesi çocukların bilişsel gelişimi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, koruyucu ebeveylere olan ve böyle bir ortamda büyüyen çocukların kendilerine güvenen ve özerk bireyler olamadıkları, tam tersine annelerine bağımlı kişiler olduklarını gözlemiştir.

Aysan (1988), lise öğrencilerinin stress yaşantılarında başa çıkma stratejilerini incelediği araştırmasında, demokratik ve otoriter ana-baba tutumlarının başa çıkma stratejilerini önemli düzeyde etkilemediği; ancak ilgisiz anne tutumunun çocukların kendini suçlama ve kaçınma davranışlarını arttırdığı görülmüştür. Annelerini otoriter, demokratik ve ilgisiz olarak algılayan gruplar birbirleriyle karşılaştırıldığında, stress yaşantılarında kullanılan başa çıkma stratejileri bakımından otoriter ve demokratik anne tutumları arasında önemli bir fark olmadığı; bu iki grup, ilgisiz anne tutumunun algılandığı grupla karşılaştırıldığında, demokratik ve otoriter anne tutumlarının problem çözme ve sosyal

destek arama davranışlarını arttırıcı yönde, ilgisiz anne tutumunun ise aynı davranışları azaltıcı yönde etkilediği görülmüştür. Ayrıca, demokratik ve otoriter anne tutumlarının kendini suçlama ve kaçınma davranışlarını azaltıcı yönde, ilgisiz anne tutumunun ise aynı davranışları arttırıcı yönde etkili olduğu bulunmuştur.

Aynı araştırmadan elde edilen bulgulara, demokratik ve otoriter baba tutumlarının başa çıkma stratejilerini önemli düzeyde etkilemediği; ancak ilgisiz ve otoriter tutumların çocukların kaçınma davranışını arttırdığı belirlenmiştir.

Hortaçsu, Oral ve Gültekin (1990), Armsden ve Grenberg 'in (1987) bağımlılık testini kullanarak Türk ergenlerin aile ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerini etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Türk ergenlerde batı örneğine paralel olarak yaşın artması ile birlikte aile ile olan yakınlığın azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, batılı ailelerle karşılaştırıldığında, Türk ailelerin kontrolünün daha fazla olması dikkat çekmiştir. Ayrıca Türk ailelerde çocukların babalarla ilişkilerinin daha az olduğu, aile içinde annenin rolünün çok daha fazla olduğu saptanmıştır.

Kağıtcıbaşı 'nın (1987) yaptığı bir araştırmada, Türkiye gibi geleneksel toplumlarda modernleşme sürecinde, aile içi maddi bağımlılıklarda azalma görülürken, duygusal bağımlılıklarda azalma görülmemektedir. Gençler bu haliyle karar vermede büyüklere bağımlı görülmektedirler.

Türkiye ve benzeri ülkelerde, aile içi ve sosyal ilişkilerde, kişilerarası bağlılık ve bağımlılık en önemli değerlerdir. Çekirdek aile yapısına doğru bir değişme görülse de bu tür ilişkiler devam etmektedir. Sıkı bağlarla örülü aile yapısında, çocuktan bağlılık ve itaat beklenir. Büyüdüğünde de vefalı olması ve ana-babasını desteklemesi istenir. Bu durum, büyüyen çocuğun üzerinde ağır bir sorumluluk yükler. Çocuk yetiştirmede sahip olunan bu değer ve beklentiler sosyal normaların ve insan ilişkilerinin de temelini oluşturur. Aileye bağlılık bireysel çıkarlardan daha önemli olabilir. Bu tür ailede, daha önce de belirtildiği gibi, kısıtlayıcı sıkı disiplin, serbest yetiştirme tarzından daha yaygındır. Kağıtçıbaşı'nın (1970) yaptığı bir araştırmada Türk ailesinin duygusal atmosferinin iki boyutu ortaya çıkmıştır; sevgi ve denetim. Türk grubunda Amerikan grubundan daha fazla aile denetiminin bulunduğu saptanırken, ailede çocuğa gösterilen sevgi açısından iki grup arasında fark bulunamamıştır. Tipik Türk ailesi, sevgi veren-kısıtlayıcı bir aile olarak karşımıza çıkmaktadır. Orta sınıf Avrupa toplumlarındaki gibi sıkı aile disiplininin yaygın olmadığı bir sosyal ortamda, bazı ana-babaların kısıtlayıcı yetiştirme tarzı, çocukları tarafından sevgi eksikliği olarak değerlendirilebilir. Oysa, kısıtlayıcı bir disiplinin yaygın olduğu bir toplumda, bu tür yetiştirme tarzı "normal" kabul edilir ve çocuklar tarafından "sevilmeme" olarak algılanmaz. Kültürlerarası araştırmalarda bu durumu kanıtlamıştır.

Batıda yapılmış bir çok çalışmada da sevgi ve denetim birbirinden bağımsız boyutlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın çocuk gelişimiyle ilgili genel varsayım, halen sıkı ana-baba denetimi ve sevgi eksikliğinin birbiriyle bağlantılı olduğunu kabul etmektedir. Bu

düşüncenin arkasında yatan temel neden, psikoanalitik öğretinin etkisiyle genel olarak kuramların Batı tarzı yaşantılardan kaynaklanmasıdır. Kendi kendine karar vermenin kendine güvenme ve özerkliğin kültürel değerler olduğu bu toplumlarda, serbest aile disiplini kural haline gelmekte ve bu kuraldan sapmalar anormal, hatta patolojik olarak değerlendirilmektedir. Ancak sıkı disiplinin yaygın olduğu bir toplumda kısıtlama, sevgi eksikliği anlamını taşımaz. Çünkü bu disiplini uygulayan ana-baba 'da aynı sosyal kontrole uymaktadır.

A.B.D. Türkiye, Kore, Tayvan, Tayland, Filipinler, Singapur ve Endonezya 'dan ulusal örneklemelerle gerçekleştirilen kültürlerarası "Çocuğun Değeri" araştırmasında (Kağıtçıbaşı, 1991), düşük sosyo ekonomik düzeyde ve özellikle birbirine sıkı bağlarla bağlı aile sistemlerinin egemen olduğu kırsal kesimdeki tarımla uğraşan geleneksel gruplarda, çocukların "ana-babaya itaat etmesinin" en fazla; "bağımsız ve kendine güvenir" olmaları da en az değer verilen özellikler olarak bulunmuştur (Kağıtçıbaşı, 1991).

Karadayı (1994), üniversite gençlerinin algılanan ana-baba tutumlarını, ana-babayla ilişkileri ve bunların bazı kişilik özellikleri ile bağlantısını incelediği araştırmasında, ana-baba ile ilişkiler disiplin biçimleri ve bazı kişilik özellikleri arasında önemli ilişkiler bulunmuştur. Ana-baba ile iyi ve yakın ilişkiler ile iyimserlik, neşe, mücadelecilik, rahatlık, kendine güven, özsaygı ve ana-babaya bağımlılık arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur. Katı ana-baba disiplini ise kötümserlik, utangaçlık, beceriksizlik ve arkadaşına bağımlılığa yolaçmaktadır. Diğer sonuçlara göre, anneyle ilişkiler odak konumunda

bulunmuş, babalar daha otoriter ve ilişkilerinde mesafeli bulunmuştur. Ayrıca otoriter ana-baba tutumlarıyla ilgili yüzdeler, beklenen Türk ailesi standartlarından biraz daha düşük bulunmuştur.

Yukarda özetlenen araştırma bulgularına göre ana baba tutumları bireylerin kişilik gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Karar verme davranışına temel olabilecek özgüven, stresle başa çıkma ve bağımsızlık gibi özelliklerin öncelikle aile ortamında geliştiği söylenebilir.

Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Günlük yaşamın hızlı temposu içinde isabetli kararlar verebilme kişiyi amacına ulaştıran en önemli faktörlerden birisidir. Karar verme, tüm bireylerin günlük faaliyetleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. İyi bir karar, bireyin yaşamında olumlu sonuçlara yol açıp onun başarılı ve mutlu bir birey olarak yaşamasına yol açtığı gibi isabetsiz kararlarda olumsuz sonuçlara yol açıp bireyin yaşamı boyunca başarısız ve mutsuz olmasına neden olabilir.

Etkili karar verme davranışı toplumumuzun en etkin kesimi olan gençlerimiz açısından ele alındığında, genç kuşağın bu beceriyi geliştirebilmesi, üzerinde önemle durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuşkusuz sağlıklı bir kişilik ve etkili karar verebilme yeteneği sahip olunması gereken önemli özelliklerdir ve uygun koşullarda gelişir. Yapılan çalışmalarda aile ve okul ortamının etkili karar verme becerisini geliştirdiği iddia edilmektedir (Brown ve Mann, 1990). Aile ortamı çocuğun ilk kararlarının desteklendiği ve teşvik edildiği veya kararlarının dikkate alınmadığı bir ortamdır. Çocuğun aile

kararlarına katılması ve kendi kararlarını vermeye alıştırılması ya da onun adına sürekli büyüklerinin karar vermesi, kısaca ana-baba çocuk ilişkileri, çocuğun yetiştirme biçimi ve ana-baba tutumları, çocukların benimsediği karar verme tarzlarında etkili olmaktadır.

Ana-baba tutumlarıyla kişilik gelişimi arasındaki ilişkileri inceleyen bir çok araştırma olmasına rağmen, ana-baba tutumu ve karar verme tarzları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu ilişkinin saptanmasının, çocuğun kişiliğinin gelişimi ve ana-babaların, eğitimcilerin nasıl bir yol izleyeceklerinin belirlenmesi açısından son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu nedenle ergenlerin benimsedikleri karar tarzları ile algıladıkları ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesine karar verilmiştir.

Sınırlılıklar

1. Bu araştırma 1994 yılında, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ile Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesinde öğrenim gören 500 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

2. Araştırmada ölçülmek istenen karar verme tarzları, “Karar Verme Stratejileri Ölçeği” ile; ana-baba tutumları ise “Ana-baba Tutum Ölçeği” ile ölçülmüştür. Elde edilen ölçümler bu ölçeklerden elde edilenlerle sınırlıdır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Üniversite öğrencilerinin benimsediği karar verme stratejileri ile algıladıkları ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırma korelatif bir çalışmadır. Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin okul ve cinsiyetleri hakkında bilgi verilecek, veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve iki ölçekten alınan puanların analizinde kullanılan istatistik teknikler açıklanacaktır.

Araştırma Grubu

Araştırma, 1993-1994 öğretim yılı ikinci yarıyılında Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi ile Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi ve Eğitim Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören 19-25 yaşlar arasındaki bir grup öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin fakültelere ve cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir.

TABLO I

Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'nden Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okudukları Fakülte ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Okul	Ank. Üniv.	Gazi Üniv.	
Cinsiyet	DTCF ve Eğ. Bl. Fak.	Fen Ed. Fak.	Toplam
Kız	180	112	292
Erkek	120	88	208
Toplam	300	200	500

Bu araştırma için Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi uygulamanın kolaylığı açısından tercih edilmiştir. Araştırmaya katılan II. III. IV. sınıf öğrencileri uygulama olanağı elde edilen sınıflarda bulunan öğrencilerdir.

Veri Toplama Araçları

Karar Stratejileri Ölçeği; Öğrencilerin karar verme tarzlarını ölçmek için Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen Karar Stratejiler Ölçeği kullanılmıştır. Kuzgun, ölçülen karar verme tiplerini belirlerken şu üç boyutu esas almıştır:

- 1- Seçenekleri incelerken sistematik ve ayrıntılı inceleme yapmak veya ani karar verme,
- 2- Karar verirken isteklere öncelik verme veya başkalarının önerilerine öncelik verme,
- 3- Karar verdikten sonra, kararı değiştirmeme veya sık sık değiştirme,

Bu boyutlara göre de şu karar stillerinin tanımlanmıştır:

- 1- İçtepisel; Seçenekler üzerinde yeterince düşünmeden, içten geldiği gibi karar verme,
- 2- Mantıklı; Karar verirken seçenekleri dikkatle inceleme ve her birinin olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirme,
- 3- Bağımsız; Kendi başına karar verebilme.
- 4- Kararsız; Verdiği kararı hemen değiştirmek isteme, hiçbir karardan hoşnut olmama.

Bu dört alt ölçekten ve (her alt ölçekte 10 madde olmak üzere) toplam 40 maddeden oluşan karar stratejileri ölçeği beş basamaklı Likert tipinde hazırlanmıştır. Deneklerden her maddeyi okuyup ifade edilen davranış kendisine hiç uygun değilse A, pek uygun değilse B, biraz uygunsa C, uygunsa D, çok uygunsa E harfini işaretlemeleri istenmiştir. Bu harfler 1'den 5'e kadar alınabilecek sayısal değerler üzerinden yapılmaktadır. Kişi, ölçeği cevaplarırken her maddede kendine en uygun ifadeyi seçmektedir. Hesaplamalar deneklerin her alt ölçek için verdikleri puanların toplamı üzerinden yapılmıştır. Alt ölçekler faktör analizi sonucu belirlenmiştir.

Güvenirlilik; Karar Stratejileri Ölçeği'nin iç tutarlılığı Cronbach Alpha formülü ile hesaplanmıştır. Bulunarı alfa katsayıları içtepesel; 0.74, Mantıklı; 0.72, Bağımsız; 0.55, Kararsız; 0.70 dir. Karar stratejileri ölçeğinin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığı ölçeğin 70 kişilik bir öğrenci grubuna bir hafta ara ile iki kere uygulanması ile elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayılarının hesaplanması ile yoklanmıştır. Bulunan korelasyon katsayıları: İçtepesel; 0.81, Mantıklı; 0.80, Bağımsız; 0.52, Kararsız; 0.86'dır (Kuzgun;1992).

Geçerlik; Karar stratejileri ölçeğinin geçerliliğini sınavabilmek için, karar verme stratejileri yönünden aralarında fark olduğu iddia edilen grupları bu ölçeğin ne derecede ayırt ettiğine bakılmıştır. Bu amaçla kız ile erkeklerin, öğrencilerle, yetişkinlerin karar stratejileri puanları karşılaştırılmış ve aradaki farkların t değerleri: İçtepesel; 2.32 ($p<0.5$), Mantıklı; 3.38 ($p<.01$), Bağımsız; 3.22 ($p<.01$), Kararsız; 2.32 ($p<.05$)'dir. Öğrencilerle yetişkinlerin puanlarının ortalamalar arası farkların t değerleri İçtepesel; 0.47, Mantıklı; 1.54, Bağımsız; 0.37, Kararsız; 1.92 olarak bulunmuştur. (Bu değerler istatistiksel bakımdan

anlamalı değildir.) Görüldüğü gibi öğrencilerle yetişkinlerin karar stratejileri arasında önemli bir fark bulunmamaktadır.

Kuzgun, (1992) kızların Mantıklı, Bağımsız ve Kararsız alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının erkeklerden, erkeklerin İçte pisel alt ölçeği puan ortalamasının kızlarınkinden büyük olmasını, kızların çevrenin beklentilerine karşı daha duyarlı olmaları ve beklentilerini gerçekleştirme konusunda, erkeklerden daha fazla sorumluluk almaları, ayrıca kültürümüzde kızların daha kontrollü davranmaları yolundaki beklenti dolayısıyla onlara spontan karar verme hakkının daha az tanınması ile açıklamaktadır. 16-18 yaş grubundaki öğrencilerle 25-40 yaş grubundaki yetişkinlerin karar stratejileri arasında önemli bir fark bulunmamasını ise yazar, öğrenci grubunun lise son sınıfta bulunmalarına ve önemli karar yaşantıları geçirdikleri bir dönemde olmaları, sistematik hareket etme zorunluluğu duymalarına bağlamakta ve karar verme davranışı bakımından bir yetişkinden beklenen olgunluğu göstermiş olabilecekleri şeklinde yorumlamaktadır.

Ana Baba Tutum Ölçeği

Bu araştırmada ana baba tutumlarını ölçmek için bir envanter kullanılmasına ihtiyaç duyulmuş, kullanılmaya uygun bir ölçme aracı olarak Kuzgun (1972) tarafından geliştirilen Ana-Baba Tutum Ölçeği Envanterinin kullanılması düşünülmüştür.

Ancak, ölçeğin bu araştırma çerçevesinde yeniden ele alınmasına gerek duyulmuştur. Kuzgun,geliştirdiği ilk ölçekte ana-baba tutumlarını belirleyen iki değişken olarak "sevgi" ve "denetimi" ele almış ve bu

değişkenlere uygun üç tip ana-baba tutumu belirlemiştir. Bu tutumlar “demokratik”, “otoriter” ve “ilgisiz” ana-baba tutumlarıdır.

Bu tutumları betimleyen 120 madde yazılarak 25 kişilik bir uzman grubunun görüşü alınmış; böylece ölçeğin muhteva (kapsam) geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. Güvenirilgi ise ölçeğin 92 kişilik bir öğrenci grubuna 15 gün ara ile iki kez uygulanması ile elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayılarının hesaplanması ile yoklanmıştır. (Bulunan korelasyon katsayıları, demokratik; 0.66, otoriter; 0.59, ilgisiz ise 0.65). Görüldüğü gibi, ölçeğin kararlılık katsayıları incelendiğinde, demokratik tutum alt ölçeğinin diğerlerinden bağımsız olduğu, buna karşılık ilgisiz ve otoriter tutumu ölçen alt ölçekler arasında 0.63 gibi yüksek bir ilişki bulunduğu ve bu iki ölçeğin birbirinden bağımsız ölçme yapmadığı görülmüştür. Bu durumda, aracın yeterince güvenilir olmadığı sonucuna varılmış olup yeniden ele alınarak üzerinde çalışılması gerektiği hissedilmiştir. Ayrıca, koruyucu, istekçi ve reddedici ana-baba tutumlarını ölçen alt ölçeklerinin de araca eklenmesinin uygun olacağı düşünülmüş ve Ana-Baba Tutum Ölçeği demokratik, otoriter, ilgisiz, koruyucu, istekçi ve reddedici ana-baba tutumlarını ölçecek şekilde tasarlanmıştır.

Ölçek Maddelerinin Hazırlanması

Bu araştırmada kullanılacak Ana Baba Tutum Ölçeği'nin geliştirilmesinde, Kuzgun'un 1972'de geliştirdiği Ana-Baba Tutum ölçeği esas alınmıştır. Bu ölçekteki Demokratik, Otoriter ve İlgisiz alt ölçeklerine ek olarak yukarıda belirtildiği şekilde koruyucu, istekçi ve reddedici ana-baba tutumları da eklenerek toplam beş alt ölçek belirlenmiş ve demokratik 35, otoriter 29, koruyucu-istekçi 12,

reddedici 15, ilgisiz 18, olmak üzere bu alt ölçekleri betimleyen 119 madde yazılmıştır. (Bu maddelerin bazıları (10 otoriter, 7 demokratik, 3 ilgisiz) Kuzgun'un orjinal envanterinden olduğu gibi alınmış, diğer maddeler ise aynı formda yazılmaya çalışılmıştır.

Maddelere verilen cevaplar, beş basamaklı Likert tipi bir ölçekte derecelenecek şekilde düzenlenmiştir.

Her bir madde için cevaplar 1'den 5'e kadar derecelenmiştir. Dereceleme şöyle yapılmıştır; Hiç uygun değil (1), Çok az uygun (2), Kısmen uygun (3), Oldukça uygun (4), Tamamen uygun (5). Deneklerden her maddeyi okuyup, ana ve babaları için en uygun ifadenin [cevabın] yanına işaret koymaları istenmiştir. Hesaplamalar, 1'den 5'e kadar derecelenmiş bu puanlar üzerinde yapılmıştır.

Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Ön Uygulaması

119 maddeden oluşan Ana-Baba Tutum Ölçeği bu haliyle 1992-93 öğretim yılı II. döneminde Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören 4.sınıftan 100 öğrenciye uygulanmıştır. Bu uygulamadan sonra elde edilen puanlar faktör analizi tekniği ile çözümlenmiştir.

Faktör Analizi Bulguları

Faktör analizi sonucunda, maddelerin çoğunun 1.faktörde toplandığı bunu 2.faktörün izlediği diğer faktörlere dağılan maddelerin çok az olduğu görülmüştür. Birinci faktörde toplanan maddelerin faktör yüklerinin oldukça yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu maddeler incelendiğinde, faktör yükleri (+) değer alanların demokratik (-) değer alanların ise otoriter tutumu yansıtan maddeler olduğu 2. faktörde

toplananların ise koruyucu-istekçi tutumu yansıtan maddeler olduğu görülmüştür. Reddedici ve ilgisiz alt ölçeklerinin faktör yükleri yeterince doyurucu olmadığı için bu alt ölçekteki maddeler ölçekten çıkarılmıştır.

Demokratik ve Koruyucu-İstekçi alt ölçeği için faktör yükü en yüksek 15'er, Otoriter alt ölçeği için ise 10 madde seçilerek toplam 40 maddelik ana-baba tutum ölçeği oluşturulmuştur. Tablo-2, Tablo-3 ve Tablo-4'te Ana-Baba Tutum Ölçeğinin maddelerinin faktör yükleri görülmektedir.

TABLO 2

Demokratik Tutumu Ölçen Maddeler ve Faktör Yükleri

Madde No	Faktör Yüğü
1	0.67
2	0.54
5	0.62
9	0.69
10	0.61
11	0.62
15	0.54
19	0.53
20	0.70
24	0.67
25	0.56
26	0.64
32	0.64
35	0.61
39	0.64

TABLO 3**Koruyucu İstekçi Tutumu Ölçen Maddeler ve Faktör Yükleri**

Madde No	Faktör Yükü
7	0.43
8	0.37
12	0.32
13	0.33
16	0.39
17	0.42
21	0.50
22	0.32
27	0.41
28	0.41
33	0.34
34	0.38
37	0.31
38	0.56
40	0.32

Tablo 4

Otoriter Tutumu Ölçen Maddeler ve Faktör Yükleri

Madde No	Faktör Yüğü
3	-.56
4	-.68
6	-.54
14	-.57
18	-.47
23	-.49
29	-.48
30	-.61
31	-.41
36	-.64

Yukanda Tablo 2,3 ve 4'te demokratik, koruyucu, istekçi ve otoriter tutum ölçen maddeler ve faktör yükleri görölmektedir. Tablo 4'deki otoriter tutumu yansıtan maddeler 1. faktörde negatif değeri alan maddelerdir.

Bu hali ile aracın aslında Demokratik ve Koruyucu-İstekçi olmak üzere iki alt ölçekten oluştuğı özellikle de, demokratik tutumu güvenilir ve sağlıklı biçim de ölçtüğü söylenebilir.

Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Güvenirliğı

Ana-Baba Tutum Ölçeğinin güvenilirliğı iç tutarlılık ve kararlılık katsayıları hesaplanarak sınanmıştır.

Ana-baba tutum ölçeğinin iç tutarlılığı; Kuder Richardson 20'nin genişletilmiş bir hali olan Cronbach Alfa formülü ile hesaplanmış ve bulunan alfa değerleri Tablo 5'de gösterilmiştir.

TABLO 5

Ana-Baba Tutum Alt Ölçeklerinin Cronbach Alfa Degerleri

	$\bar{X}$	S	α
Demokratik	45.50	9.24	.8971
Koruyucu istekci	30.13	7.42	.8228
Otoriter	16.28	4.76	.7855

Bu bulgular Ana-Baba Tutum Ölçeği, alt ölçeklerinin bireyler hakkında karar vermede kullanılan ölçeklerin sahip olması gereken en az güvenirlik değerine sahip olduğunu göstermektedir (Özçelik, 1989).

Ana-Baba Tutum Ölçeğinin kararlılık düzeyini ölçmek için test tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığı 54 kişilik bir öğrenci grubuna 15 gün ara ile aracın iki kez uygulanması ile elde edilen puanlar arasındaki korelasyon kat sayılarının hesaplanması ile yapılmıştır. Bulunan değerler Tablo 6'da gösterilmiştir.

TABLO 6

Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Kararlılık Katsayıları

Alt ölçekler	Kararlılık Katsayısı
Demokratik	.92
Koruyucu-istekci	.75
Otoriter.	.79

Elde edilen kararlılık katsayılarına baktığımızda ölçeklerin oldukça kararlı bir ölçme yaptığı söylenebilir.

Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Geçerliği

Ana-Baba Tutum Ölçeğinin maddeleri yazılırken daha önce geçerlik ve güvenirlikleri belirlenmiş Ana-Baba Tutum Ölçekleri incelenmiş ve sorular aynı formda hazırlanmıştır. Böylece, ölçeğin mantıksal geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, alt ölçekler arasındaki korelasyonlar hesaplanmış, bulgular Tablo 7'de sunulmuştur.

TABLO 7

Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar

Alt Ölçekler	Demokratik	Koruyucu-İstekci
Demokratik	-	
Koruyucu-istekci	-0.13	
Otoriter	-0.64	.36

Görüldüğü gibi ilişkiler beklenen yöndedir. Demokratik alt ölçek puanları ve Otoriter alt ölçek puanları arasında -0.64'lük Otoriter ve Koruyucu alt ölçek puanları arasında ise .36'lık bir korelasyon vardır. Bu haliyle ölçeklerin birbirinden az çok bağımsız ölçme yaptıkları söylenebilir. Demokratik alt ölçeği ile Otoriter alt ölçeği arasındaki korelasyonun negatif yönde olması birbirinin tersi olan bu davranış boyutlarının, bu ölçeklerle ölçülebildiğinin işaretidir. Daha önce anlatılan faktör analizi sonuçlarında da anlaşılabileceği gibi demokratik ve otoriter tutumlar tek bir davranış boyutunun iki ucu gibidir. Ailelerin demokratik yapısı ve demokratik tutumlar arttıkça otoriter davranışlar

azalmaktadır. Bu nedenle aradaki korelasyonun negatif yönde olması da beklenen bir sonuçtur.

Uygulama ve Verilerin İşlenmesi

Uygulama 1994-95 öğretim yılı 2.yarı yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi ile Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde öğrenim gören 500 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmada kullanılan Karar Stratejileri Ölçeği ve Ana Baba Tutum Ölçeği öğrencilere aynı anda uygulanmıştır. Önce Karar Stratejileri Ölçeği uygulanmış, cevap kağıtları toplandıktan hemen sonra Ana Baba Tutum Ölçeği verilmiştir. Bu ölçeğin cevap kağıdı ana ve baba için ayrı bölümler şeklinde düzenlenmiş; böylece öğrenciler tek bir yönerge ile iki kez cevaplama yapmışlardır. Uygulama öğrencilere gruplar halinde yapılmıştır. Ölçekler, cevaplamak istemeyen öğrencilere verilmemiştir. Uygulamadan hemen sonra, cevap kağıtları kontrol edilmiş eksik veya iki seçeneğin birden işaretlendiği kağıtlar değerlendirmeye alınmamıştır. Uygulamanın bitmesinden sonra, verilerin işlenmesi ve çözümlenmesi SPSS paket programı ile bilgisayarda yapılmıştır. Her iki ölçeğin alt ölçekleri için ayrı ayrı ortalama, standart sapma ve t-değerleri hesaplanmış ve iki ölçek arasındaki korelasyonlar Pearson Momentler Çarpımı, formülü ile hesaplanmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde Karar Stratejileri Ölçeği ve Ana-Baba Tutum Ölçeği'nden alınan puanlara ilişkin merkezi dağılım ölçüleri ve iki ölçek arasındaki ilişkiler sunulmuştur.

Karar Stratejileri Ölçeğinden Elde Edilen Bulgular

Araştırmaya katılan deneklerin Karar Stratejileri Ölçeği'nden aldıkları puanlara ilişkin aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 8'de verilmiştir.

TABLO 8

Karar Stratejileri Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Aritmetik Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Karar Stratejileri Alt Ölçekleri	$\bar{X}$	S
Bağımsız	32.14	6.00
Mantıklı	35.97	6.26
İçtepisel	26.84	5.90
Kararsız	22.01	6.42

Tablo 8'de görüldüğü gibi, Mantıklı alt ölçeği puan ortalaması ($\bar{X}=35.97$) diğerlerine göre daha yüksektir. Bunu sırasıyla Bağımsız ($\bar{X}=32.14$), İçtepisel ($\bar{X}=26.84$) ve Kararsız ($\bar{X}=22.01$) alt ölçekleri puanları izlemektedir. Varyanslar ise birbirine oldukça yakındır.

Puanlar arasındaki farkların önemli olup olmadığının anlaşılması için t - testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 9'da sunulmuştur.

TABLO 9
Ortalamalar Arası Farkların t Değerleri

Karar Stratejileri Ölçeği			
Alt Ölçekleri	Bağımsız	Mantıklı	İçtepesel
Bağımsız	-	-	-
Mantıklı	-15.84*	-	-
İçtepesel	17.97*	-22.17*	-
Kararsız	28.58*	-33.69*	14.64*

P* < 0.001

sd=449

Ortalamalar arasındaki farklar 0.001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan öğrencilerin karar verirken daha çok en etkin karar verme biçimi olan mantıklı ve bağımsız karar verme tarzını benimsedikleri söylenebilir.

Ana-Baba Tutum Ölçeğinden Elde Edilen Bulgular

Önce Ana-Baba Tutum Ölçeği'nden alınan toplam puanların ortalamalar standart sapmaları ve t-değerleri hesaplanmıştır. Aşağıda anaya ve babaya ilişkin tutum algılarının toplam puan ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir.

TABLO 10

**Ana-Baba Tutum Ölçeğinden Alınan Toplam Puanlara İlişkin
Aritmetik Ortalamalar ve Standart Sapmalar**

Ana-Baba Tutum		
Ölçeği Alt Ölçekleri	$\bar{X}$	S
Demokratik	110.31	22.77
Koruyucu-İstekçi	64.17	18.08
Otoriter	38.77	11.47

n: 500

Tablo 10 incelendiğinde, Demokratik alt ölçeği ortalamasının en yüksek olduğu ($\bar{X}=110.31$); bunu sırasıyla Koruyucu İstekçi ($\bar{X}=64.17$) ve Otoriter ($\bar{X}=38.77$) alt ölçekleri ortalamalarının izlediği görülmektedir. Ortalamalar arası farkların anlamlı olup olmadığının anlaşılması için t testi yapılmış ve değerler Tablo 11'de verilmiştir.

TABLO 11

Ortalamalar Arası Farkların t-Değerleri

Ana-Baba Tutumu Ölçeği Alt Ölçekleri	Demokratik	Koruyucu İstekçi
Demokratik	-	-
Koruyucu-İstekçi	31.20*	-
Otoriter	51.07*	40.72*

* $P<0.001$ sd: 499

Ortalamalar arasındaki farklar 0.001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlar araştırmaya katılan deneklerin ana-

babalarını daha çok Demokratik olarak algıladıklarını, anne ve babayı soğuk ilgisiz olarak algılama eğiliminin daha az olduğunu göstermektedir. Bu bulgu daha önce yapılan bazı araştırma sonuçlarıyla da tutarlık göstermektedir (Kuzgun, 1972; Bilal, 1984; Kağıtçıbaşı, 1991).

Yapılan bazı araştırma ve gözlem bulgularına göre anne ve babaların çocuklarına karşı tutumlarının farklı olduğu görülmüştür. Bu nedenle, anne ve baba için ayrı ayrı verilen puanların ortalama, standart sapma ve t değerleri hesaplanmıştır. Tablo 12’de bu değerler görülmektedir.

TABLO 12

Ana-Baba Tutum Ölçeğindeki Ana ve Baba Puanlarının Ayrı Ayrı Aritmetik Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Ortalamalar Arası Farkların t Değerleri.

Ana-Baba Tutum Ölçeği			
Alt Ölçekleri	$\bar{X}$	S	t
Demokratik Anne	56.55	11.58	6.25*
Demokratik Baba	53.76	16.95	
Koruyucu-İstekçi Anne	32.35	9.56	1.93
Koruyucu-İstekçi Baba	31.72	9.91	
Otoriter Anne	18.50	6.15	6.96*
Otoriter Baba	20.27	6.65	

* P<0.001

sd=499

Yukardaki tablo incelendiğinde, demokratik anne puanları ortalamasının ($\bar{X}=56.55$) demokratik baba puanları ortalamasından ($\bar{X}=53.76$), otoriter baba puanları ortalamasının ($\bar{X}=20.27$) otoriter anne puanları ortalamasından büyük olduğu; aradaki farkların 0.001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre ergenlerin, annelerini babalarından daha sıcak ve yakın olarak algıladıkları, babalarını ise daha katı ve sert olarak algıladıkları söylenebilir. Bu sonuç Lawton ve Ewe'nin (1992) annelerin babalara göre çocuklarıyla olan ilişkilerinin daha yakın ve sıcak olduğu bulgusunu destekler niteliktedir. Demokratik tutum ölçeği puanlarında varyansın diğerlerinden geniş olduğu özellikle babaların tutumuna ilişkin varyansın hepsinden büyük olduğu görülmektedir. Bu da, babaların çocuklarına demokratik davranma yönünden farklı düzeyde olduklarını göstermektedir.

Karar Stratejileri ve Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler

Bu araştırmanın asıl amacı karar verme stratejileri ve ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu nedenle Karar Stratejileri Ölçeği ve Ana-Baba Tutum Ölçeğinden elde edilen puanlararası korelasyon katsayıları hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 13, Tablo 14, ve Tablo 15'te sunulmuştur.

TABLO 13

**Karar Stratejileri Ölçeği Puanları İle Ana-Baba Tutumları Ölçeği
Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Katsayılar**

Ana Baba Tutumları Ölçeği Alt Ölçekleri	Karar Stratejileri Ölçeği Alt Ölçekleri			
	Bağımsız	Mantıklı	İçtepesel	Kararsız
Demokratik	.28*	.33*	. 0	-.19*
Koruyucu-istekçi	.06	. 0	.16*	.38*
Otoriter	-.05	-.16*	.15*	.27*

*P<0.01

n=500

Karar stratejileri ve ana baba tutumları arasındaki korelasyonları gösteren yukardaki Tablo 13'te görüldüğü gibi Demokratik ana-baba tutumuyla Mantıklı ($r=.33$), Bağımsız ($r=.28$) ve Kararsız ($r=-.19$) alt ölçekleri puanları arasında Koruyucu İstekçi ana-baba tutumuyla Kararsız ($r=.38$) ve İçtepesel ($r=.16$), Otoriter ana-baba tutumuyla Kararsız ($r=.27$), İçtepesel ($r=.16$) ve Mantıklı ($r=-.15$) alt ölçeklerinin puanları arasında 0.01 düzeyinde anlamlı fakat çok güçlü olmayan korelasyonlar vardır.

Yukarıda belirtilen korelasyonlara göre, aileleri demokratik olan gençlerin mantıklı ve bağımsız karar tarzını daha çok benimsedikleri, aileleri koruyucu istekçi ve otoriter olan gençlerin ise daha çok kararsız oldukları söylenebilir. Aileleri demokratik olan gençlerin kararsız

olmaları ile, aileleri otoriter olan gençlerin mantıklı karar vermeleri arasında negatif korelasyon vardır.

Bu durumda, "Ergenlerin ana-babalarının tutumunu Demokratik olarak algılamaları ile mantıklı ve bağımsız karar stratejisini benimsemeleri arasında olumlu ~~ve~~ ilişki vardır" denencesi ile "ergenlerin ana-babalarını demokratik olarak algılamaları ile kararsız olmaları arasında olumsuz ilişki vardır" denencesi desteklenmiş; "Ergenlerin ana-babalarını demokratik olarak algılamaları ile içtepisel karar vermeleri arasında olumsuz ilişki vardır" denencesi desteklenmemiştir.

Demokratik aileleri olan gençlerin en etkin karar verme biçimi olan mantıklı karar ve bağımsız karar verme tarzını daha çok benimsemiş olmaları beklenen bir sonuçtur. Çünkü bu tür ailelerde ergenlerin kişiliğine ve fikirlerine önem verilmekte çocukluktan itibaren aile içi kararlara katılmaları sağlanmakta ve kendi kararlarını vermeleri için desteklenmektedirler. Bu gençler, ailenin diğer üyelerini karar verirken izleme, verilen kararların etkilerini görme, aile içindeki etkileşimin kararları nasıl etkilediğini öğrenme ve kendileriyle ilgili seçimleri yaparken cesaretlendirilme fırsatı bularak karar verme becerilerini geliştirebilmektedirler. Nitekim, demokratik tutum ile kararsızlık arasındaki negatif korelasyon olması da bu sonucu destekler niteliktedir.

"Ergenlerin ana-babalarını koruyucu istekçi olarak algılamaları ile bağımsız, mantıklı karar tarzını benimsemeleri arasında olumsuz ilişki vardır" denencesi desteklenmezken "Ergenlerin ana-babalarına koruyucu-istekçi olarak algılamaları ile içtepisel karar vermeleri ve kararsız olmaları arasında olumlu ilişki vardır" denencesi desteklenmiştir. "Ergenlerin ailelerini otoriter olarak

algılamaları ile içtepisel karar verme ve kararsız olmaları arasında olumlu ilişki vardır" ve "Ergenlerin ana-babalarını otoriter olarak algılamaları ile mantıklı karar vermeleri arasında olumsuz ilişki vardır" denencesi desteklenirken "Ergenlerin ana-babalarını otoriter olarak algılamaları ile mantıklı karar vermeleri arasında olumsuz ilişki vardır" denencesi desteklenmemiştir.

Koruyucu-istekçi ve otoriter aileleri olan gençlerin kararsız olmaları böyle bir ortamdan yoksun olmaları, evdeki karar sürecine katılmamaları dolayısıyla karar verme becerisini öğrenememeleri ile açıklanabilir. Çünkü ergen karar vermeyi aile içerisinde, yaşına uygun seçimler yapmaya teşvik edilerek öğrenmektedir. Koruyucu-istekçi ve otoriter ailelerde ise genellikle çocuğa söz hakkı tanınmamakta ve onun adına anne ve babalar karar vermektedir. Böylece, ergenlerin karar verme becerisini geliştirmeleri engellenmektedir. Aileleri koruyucu-istekçi ve otoriter olan gençlerin içtepisel karar vermeleri bu gençlerin isyan duygusu ile hareket ettiklerini düşündürmesine rağmen korelasyonlar ilişkiye yeterince anlam kazandırabilecek açıklıkta değildir.

Karar Stratejileri İle Ana ve Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler

Anne ve baba tutumlarının ayrı ayrı ergenlerin karar verme davranışının nasıl etkilediği araştırılmış ve korelasyonlar aşağıda sunulmuştur:

TABLO 14**Karar Stratejileri ve Anne Tutumları Arasındaki Korelasyonlar**

Ana-Baba Tutumları	Karar Stratejileri Ölçeği Alt Ölçekleri			
	Bağımsız	Mantıklı	İçtepesel	Kararsız
Demokratik Anne	.26*	.33*	.10	-.19*
Koruyucu-İstekçi Anne	.06	.00	.16*	.32*
Otoriter Anne	.06	.17*	.14*	.24*

* P<0.01

n=500

Tablo 14'de görüldüğü gibi, karar stratejileri ve anne tutumları arasındaki en yüksek korelasyonlar anne için verilen demokratik anne tutumu puanları ile Mantıklı ($r=.33$) karar ölçeği puanları ve koruyucu istekçi anne tutumu puanları ile Kararsızlık ($r=.32$) ölçeği puanları arasındadır. Bunu sırasıyla demokratik anne tutumu puanları ile Bağımsız ($r=.26$) alt ölçek puanları ve otoriter anne tutum puanları ile Kararsızlık ($r=.24$) alt ölçeği puanları izlemektedir. Demokratik anne tutumu puanları ile Kararsız alt ölçeği puanları arasında ($r=-.19$) ve otoriter anne tutumu puanları ile Mantıklı alt ölçeği puanları ($r=-.17$) arasında ise negatif korelasyonlar vardır. Koruyucu-İstekçi, otoriter ve demokratik anne tutum puanları ile İçtepesel alt ölçeği puanları arasındaki korelasyonlar ($r=.16$), ($r=.14$), ($r=.10$), 0.01 düzeyinde anlamlı olmasına rağmen ilişkilere anlam kazandırabilecek açıklıkta değildir. Diğer alt ölçek puanları arasındaki ilişkiler 0.01 anlamlılık düzeyine ulaşamamıştır.

Karar stratejileri ve baba tutumları arasındaki korelasyonlar ise Tablo 15'de sunulmuştur.

TABLO 15

Karar Stratejileri ve Baba Tutumları Arasındaki Korelasyonlar

Ana-Baba Tutumları	Karar Stratejileri Ölçeği Alt Ölçekleri			
	Bağımsız	Mantıklı	İçtepesel	Kararsız
Demokratik Baba	.25*	.28*	.00	-.18*
Koruyucu, İst. Baba	.06	.00	.15*	.37*
Otoriter Baba	.02	-.11	.12	.24*

*P<0.01

n=500

Karar stratejileri ve baba tutumları arasındaki korelasyonları gösteren Tablo 15'e bakıldığında, en yüksek korelasyonun koruyucu-istekçi baba tutumu puanları ile Kararsızlık (r=.37) ölçeği puanları arasında olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Demokratik baba tutumu puanları ile Mantıklı (r=.28) ve Bağımsız (r=.25) ölçek puanları arasındaki korelasyonlar ve Otoriter baba tutumu puanları ile Kararsızlık alt ölçeği puanları arasındaki (r=.24) korelasyon izlemektedir. Demokratik baba tutumu puanları ile Kararsızlık ölçeği puanları arasındaki (r=-.18) ve Otoriter baba tutum puanları ile Mantıklı (r=-.11) alt ölçeği puanları arasındaki korelasyonlar ise negatiftir. Koruyucu-İstekçi ve Otoriter baba tutumu puanları ile İçtepesel (r=.15) (r=.12) alt ölçeği puanları arasındaki korelasyonlar yeterince güçlü değildir. Diğer alt ölçek puanları arasındaki korelasyonlar 0.01 anlamlılık düzeyine ulaşamamıştır.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu araştırmada, ana-baba tutumlarıyla karar verme tarzları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ana-baba tutumları demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter tutumları içermektedir. Karar verme tarzları ise bağımsız, mantıklı, kararsız ve içtepişel boyutlardan oluşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre Demokratik ana-baba tutumu alt ölçeği puanları ile Mantıklı ($r=33$), Bağımsız ($r=28$) ve Kararsız ($r=-19$), Koruyucu İstekçi ana-baba tutumu alt ölçeği puanları ile Kararsız ($r=38$) ve İçtepişel ($r=16$), Otoriter Ana-Baba Tutumu alt ölçeği puanları ile Kararsız ($r=27$) İçtepişel ($r=15$) ve Mantıklı ($r=16$) alt ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p<0.01$) ancak fazla güçlü olmayan ilişkiler bulunmuştur. Diğer alt ölçekler arasındaki ilişkiler 0.01 anlamlılık düzeyine ulaşamamıştır.

Bu bulgulara göre, “ana-babalarını demokratik olarak algılayan ergenlerin mantıklı ve bağımsız karar vermeleri arasında olumlu ilişki vardır” denencesi desteklenmiş olmaktadır. Demokratik ana-baba tutumuyla içtepişel karar verme arasında ilişki bulunamazken, kararsızlık arasında olumsuz ilişki bulunmuştur. Böylece “Ana babalarını demokratik olarak algılayan ergenlerin içtepişel karar vermeleri arasında olumsuz ilişki vardır” denencesi desteklenmemiş, “Ana-babalarını demokratik olarak algılayan ergenlerin kararsız, olmaları arasında olumlu ilişkili vardır” denencesi ise desteklenmiştir.

Araştırma bulgularına göre, çocukların kendini gerçekleştirme, kendini kabul ile kişisel ve sosyal uyum açısından en uygun aile ortamı olduğu iddia edilen demokratik aile ortamının etkili karar verme açısından da en uygun aile ortamı olduğu ortaya çıkmaktadır. Brown ve Mann (1990), karar vermenin bir beceri olduğunu ve eğitimle kazandırılabilceğini ifade ederek karar verme becerisinin ve yeteneğinin gelişmesinde en önemli faktörlerden birisinin uygun aile çevresi olduğunu belirtmişlerdir. Brown ve Man'a göre aile, karar verme becerisinin öğrenilmesinde önemli bir laboratuvar olarak değerlendirilmektedir. Ergenler karar vermeyi ailenin diğer üyelerini karar verirken gözleyerek, verilen kararların etkilerini görerek ve kendileriyle ilgili kararları vermek için teşvik edilerek öğrenmektedirler. Ancak, çocukların bu olanağa sahip olmaları demokratik aile yapısıyla mümkündür. Demokratik aile ortamında, çocukların ve ergenlerin kişiliğine ve isteklerine saygı gösterilmekte, özerk davranmalarına izin verilerek onların deneyim kazanmasına olanak sağlanmakta ve yaşına uygun kararlar vermeleri için cesaretlendirilmektedirler.

Ayrıca, demokratik ortamlarda büyüyen çocuklar daha az engellenme yaşamaları ve kendilerine olan güvenlerinin daha yüksek olmasından dolayı daha az kaygı yaşamakta, çevreden ve organizmadan gelen uyaranları doğru biçimde algılayarak en sağlıklı karar verme tarzı olan mantıklı karar tarzını benimsemektedirler.

Bu araştırmada, "Ergenlerin ana-babalarını koruyucu-istekçi olarak algılamaları ile bağımsız ve mantıklı karar stratejisini benimsemeleri arasında olumsuz ilişki vardır" denencesi desteklenmemiştir. Ancak, bu alt ölçekler arasındaki ilişkiler yok denecek kadar düşüktür. Koruyucu istekçi ana baba tutumu çocuğa

aşırı düşkünlük ve yoğun denetim ile karakterize edilmekte denetim boyutuyla, demokratik aile yapısından ayrılmaktadır. Bu tür ana-babalar bağımsız olmasından korktukları için çocuklarının tüm davranışlarının kontrolleri altında olmasını istemekte, ödev ve yükümlülüklerini kendileri üstlenerek çocuklarını kendine güvensiz ve bağımlı kişiler olarak yetiştirmektedirler (Parker, 1993).

Daha önce de belirtildiği gibi, ergenlerin karar verme becerilerini geliştirebilmeleri, kendi kararlarını vermeye teşvik edilmeleri ve sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirebilmeleri ile mümkündür. Yukarda tanımlanan koruyucu, istekçi aile yapısında ise bu beceriyi öğrenebilmeleri beklenemez. Nitekim, "Ergenlerin ana-babalarını koruyucu, istekçi olarak algılamaları ile kararsız olmaları arasında anlamlı ve olumlu ilişki vardır" denencesi desteklenmiş ve bu araştırmada en yüksek ilişki bu iki alt ölçek arasında bulunmuştur. "Ergenlerin ana-babalarını koruyucu, istekçi olarak algılamaları ile içtepesel karar tarzını benimsemeleri arasında olumlu ilişki vardır." denencesi de desteklenmiştir. Bu iki alt ölçek arasındaki korelasyonlar anlamlı bulunmuştur. Ancak ilişkiye anlam kazandırabilecek açıklıkta değildir.

Araştırmanın son denencesi olan "Ergenlerin ana-babalarının tutumlarını otoriter olarak algılamaları ile mantıklı ve bağımsız karar stratejilerini benimsemeleri arasında olumsuz ilişki vardır" denencesi ise kısmen desteklenmiş, Otoriter alt ölçeği ile Bağımsız alt ölçeği arasındaki ilişki 0.01 anlamlılık düzeyine ulaşmazken Mantıklı alt ölçeği arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Araştırma bulgularına göre "Ergenlerin ana-baba tutumlarını otoriter olarak algılamaları ile içtepsel karar stratejisini benimsemeleri ve kararsız olmaları arasında olumlu ilişki vardır" denencesi de desteklenmiştir. Bu sonuçlara göre, otoriter aile ortamının daha öncede belirtildiği gibi, karar verme becerisini geliştirmek için uygun bir ortam olmadığı ortaya çıkmıştır. Otoriter aile yapısında, çocuğun davranışları daha sıkı kontrol edilmekte, bireyselliğine ve kişiliğine daha az saygı gösterilmekte, özerk davranması engellenerek kısıtlanmaktadır. Böylece, ergenin hem düşük özsaygı geliştirmesine neden olunmakta hem de ergen, karar verme becerisini geliştirebileceği ortamdan yoksun kalmaktadır. Halbuki, kontrol odağının içselleştirilmesi yüksek özgüvenle ilişkilidir (Mann ve Ark., 1991).

Rogers (1951), bireyin sağlıklı seçim yapması için çevreden ve organizmadan gelen uyaranlara açık olup, bunları doğru algılayarak, benliğine maletmesi, yaşantılara açık olması ve kaygıdan uzak olması gerektiğini, bu koşullarda bireye seçme özgürlüğü verildiğinde doğru kararı vereceğini, aksi takdirde çevreden ve organizmaları gelen uyaranları eksik ve çarpık algılayarak kaygı yaşayacağını kaygı yaşayan birinin ise sağlıklı seçim yapmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Otoriter ortamlarda büyüyen çocuklar daha fazla engellenme yaşadıkları için kaygı düzeyleri yüksek olmaktadır. Yukardaki nedelerden dolayı otoriter aile ortamının etkin ve doğru karar vermek için uygun bir ortam olmadığı söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu ise ülkemizdeki en yaygın ana-baba tutumunun demokratik tutum olmasıdır ($\bar{X}=110.31$). Bunu sırasıyla, koruyucu-istekçi ve otoriter tutumlar izlemektedir ($\bar{X}=64.17$) ($\bar{X}=38.77$). Bu sonuçlar, alt ölçekteki madde ortalamalarıyla tutarlılık

göstermedir. Elde edilen bulgular, yurt içinde (Kuzgun, 1972; Bilâl, 1985, Güneysu ve Bilir, 1988) ve yurt dışında kültürlerarası yapılan araştırma sonuçlarını (Kağıtçıbaşı, 1970, 1957, 1991; Hortaçsu, 1990) destekler niteliktedir.

Kağıtçıbaşı'nın (1970) Türk ve Amerikalı gençlerle yaptığı karşılaştırmalı bir araştırmada, Türk ailesinin duygusal atmosferinin iki boyutu ortaya çıkmıştır: Sevgi ve denetim. Ailede çocuğa gösterilen sevgi açısından fark bulunamazken, Türk ailelerinin, Amerikalı ailelerden daha denetleyici olduğu saptanmıştır. Tipik Türk ailesi sevgi veren denetleyici bir aile olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada demokratik aile yapısıyla koruyucu aile yapısının denetim boyutuyla birbirinden ayrıldığını hatırlamak yerinde olacaktır. Demokratik ana-baba, sevgiyle birlikte içten denetime ağırlık veren bir tutum izlerken, koruyucu istekçi ana-babalar çocuğun davranışlarını kısıtlamakta, sevgiyi koşullu olarak göstermektedir. Hortaçsu'nun (1990) yaptığı bir araştırmada da batılı ailelerle karşılaştırıldığında Türk ailelerde sevgiye rağmen aile kontrolünün daha fazla olduğu gözlenmiştir.

Sonuç olarak, kişiliğin sağlıklı gelişimi için en uygun aile ortamı olduğu iddia edilen demokratik aile ortamının ergenlerin sistemli, yani mantıklı karar verme becerilerinin geliştirebilmeleri içinde en uygun aile ortamı olduğu görülmüştür. Koruyucu-istekçi ve otoriter aile ortamlarının ergenlerin mantıklı ve bağımsız karar tarzını geliştirebilmeleri için uygun ortamlar olmadığı, bu tür ailelerden gelen ergenlerin kararsız oldukları ve içtepsel (impulsif) karar vermeye eğilimli oldukları gözlenmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Üniversite öğrencilerinin ana-babalarının tutumlarını demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter olarak algılamaları ile, karar verirken kullandıkları stratejiler arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırmanın sonucunda: Anne ve babalarını demokratik olarak algılayan ergenlerin en etkin karar verme tarzı olan mantıklı karar vermeleri ile tek başına karar vermeyi gerektiren bağımsız karar vermeleri arasında olumlu ilişki, kararsız olmaları ile olumsuz ilişki bulunmuştur. Anne babalarını koruyucu-istekçi ve otoriter olarak algılayan ergenlerin kararsız olmaları ve içtepsel karar vermeleri arasında da olumlu ilişki bulunurken, otoriter tutum ile mantıklı karar verme arasında olumsuz ilişki bulunmuştur. Araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı gibi, karar verme becerisinin gelişebilmesi ve etkili karar verilebilmesi için en uygun aile ortamının demokratik aile ortamı olduğu ortaya çıkmıştır. Koruyucu-istekçi ve otoriter aile ortamlarının ise karar verme becerisinin gelişebilmesi ve etkili karar verilebilmesi için uygun aile ortamları olmadığı, bu ailelerden gelen ergenlerin daha çok kararsız oldukları ve içtepsel karar verdikleri ortaya konmuştur.

Bu bulgular ışığında okullarda ergenlerin ailelerine karar vermenin bir beceri olduğu ve bu becerinin demokratik aile ortamlarında daha iyi gelişebildiği, otoriter ve koruyucu ana-baba tutumlarının ergenlerin kararsız olmalarına neden olduğu aile rehberliği yoluyla anlatılabilir.

Araştırmanın yapılması sırasında araştırmacının inceleyemediği ve ilerde bu konuda yapılacak benzer araştırmalar için öneriler aşağıda sunulmuştur.

Bu araştırmada sadece ana-baba tutumlarıyla karar verme tarzları arasındaki ilişki incelenmiştir. Yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, kır veya kent kökenli olmak aile ile birlikte veya yalnız yaşamak v.b. değişkenlere bakılmamıştır, başka araştırmalarda karar verme tarzları ve ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler bu değişkenler açısından daha ayrıntılı bir şekilde incelenebilir.

Bu araştırma deneklere ulaşmanın kolaylığı açısından Ankara  niversitesi ve Gazi  niversitesinde  ğrenim gören bir grup  ğrenci üzerinde yapılmıştır. Diğer  niversitelerde öğrenim gören öğretmenler üzerinde daha geniş kapsamlı çalışma yapıp araştırma sonuçları genellenebilir.

KAYNAKÇA

- Abelson, R.P., Levi, A. (1985). Decision Making and Decision Therapy. **The Hand Book of Social Psychology**, 1 New York: Random House, 231-309.
- Aysan, F. (1985). Lise Öğrencilerinin Stres Yaşantılarında Kullanıkları Başačkma Stratejilerinin Bazı Deęiřkenler Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behaviors. **Child Development** 37, 887-907.
- Baumrind, D. (1980). New Directions in Socialization Research. **American Psychologist** 35, 639-652.
- Bell, N., Jenkins, D. ve ark (1985). Family Relationships and Social Competence During late Adolescence. **Journal of Youth and Adolescence** 14, 109-119.
- Bilal, G. (1984). Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeyince Etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Bozsormenyi, N.I., Spark, G. (1973). **İnvisible Loyalties; Reciprocity in Inter Generational Family Therapy**. New York, Harper & Row.

- Brown, J., Mann, L. (1990). The Relation Ship Between Family Structure and Process Variables and Adolescent Decision Making. **Journal of Adolescence**, 13, 25-37.
- Brynes, J.P., McClenny, B. (1994). Decision Marking in Young Adolescents and Adults. **Journal of Experimental Child Psychology** 58, 359-388.
- Burke, J.S., (1990). Parent Adolescent Relationship and Family Systems Functioning. **Dissertation Abstracts International** 51 (1) 30 S-A.
- Cella, D.F., Wolfe, A.S., Fitzibbow, M. (1987). Ego Identity Status, Identification and Decision Making Style in Late Adolescents. **Adolescence** 22 (88), 849-861.
- Demirbaş, H. (1992). Suçlu ve Suçlu olmayan Ergenlerin Karar Verme Davranışlarının Karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü.
- Denise, D.A., (1989). Developmental Model and Workin-Memory Analysis of Children's Decision Marking. **Dissertation Abstracts International** 49, 3406. B.
- Dinklage, L.B., (1967). Adolescent Choice and Decision-Marking, Monograph. **Hervard School of Eduction**. Cambridge MA.
- Günce, G. (1969). "Türk Gençlerinin Ruhi Sorunlarına Ankara Ruh Sağlığı Araştırma ve Dispanserine Gelen Problemlı Gençler Açısından Bir Bakış". 1968 yılı Öğrenci Hareketleri Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları 7 Ankara.

- Güneysu, S., Bilir, Ş. (1988). Üniversite Gençlerinin Kendini-Kabul Düzeyine Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Etkisi. *Psikoloji Dergisi*, Cilt VI, Sayı 22, 127-132.
- Grisso, T., and Vierling, Z. (1978). Minors Consent to Treatment: A Developmental Perspectiem. **Professional Psychology** 9, 412-427.
- Hammes, M.J., and Duryea, E.J., (1980). Cognitive Development and the Dynamics of Decision Making Among Adolescents. **Journal of School Heart** 56, 224-226.
- Hortaçsu, N., Oral, G., Gültekin, Y. (1990). Factors Affecting Relationships of Turkish Adolescents with Parents and Same-Sex friends". **The Journal of Social Psychology** 131 (3), 413-46.
- Janis, L and Mann, L. (1977). **Decision mcking: A psychological analysis of confliet choice and comitment**. New York.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1970). Social norms and authoritarianizm: A challenge to psychology. **International Journal of Psychology** 19, 145-152.
- Kağıtçıbaşı Ç. (1991). **İnsan aile kültür**. Remzi Kitabevi (2.basım), İstanbul
- Kandel, D, Lesser, G.R. (1969). Parent-adolescent relationships and adolescent independence in the united states and Denmark. **Journal of Marriage and the Family** 31, 348-58.

- Karadayı, F. (1994). Üniversite gençlerinin algıların ana-baba tutumları, ana-babayla ilişkileri ve bunların bazı kişilik özellikleriyle bağlantısı. **Türk Psikoloji Dergisi** 9 (32), 15-25.
- Kaya, Ö. (1994). Annelere verilen eğitimin çocuklarına karşı istenmedik tutumlarına etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kılıçcı, Y. (1981). Üniversite öğrencilerinin kendilerini kabullerini etkileyen bazı değişkendir (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kızıltan, G. (1982). Üniversite öğrencilerinin kişisel ve sosyal uyum düzeylerini etkileyen etmenler (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Korkmazlar, Ü. (1981). Relationship between parental child rearing attitude and cognitive style s-tap year old Turkish preschoolers (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Kuzgun, Y. (1972). Ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kuzgun, Y. (1992). "Karar stratejileri ölçeği; geliştirilmesi ve standardizasyonu. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Lamborn, S ve ark. (1991). "Patterns of competence and adjustment aamong adolescents form authoritalives authoritarian, indulgent and neulectful families". **Child Development** 62, 1049-1065.

- Lewis, C.C. (1981). How adolescents approach decisions; changes over grades seven to twelve and policy implications. **Child Development** 52, 538-544.
- Lawton, L.E. (1992). "The quality of parent-adult-child relationships and family structure". **Dissertation Abstracts International** 52 (9), 3446-A.
- Mann, L, Harmoni R, Power C (1989). "Adolescent decision-making: the development of competence". **Journal of Adolescence** 12, 265-278.
- Morgan, C.T. (1982). **Psikolojiye giriş ders kitabı**. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bilimi Yayınları, Ankara.
- Nisbeth, J, Shuksmith, J. (1986). **Learning strategies**. London: Routledge ve Keagan Daul.
- Ormond, C ve ark. (1991). A Metacognitive analysis of decision making in adolescence. **Journal of Adolescence** 14 (3), 275-91.
- Osipov, S.H, Reed, R. (1985). "Decision making style and career decision in collage students". **Journal of Vocational Behavior** 27 (3), 368-373.
- Pardeck, J.A, Pardeck, J.T. (1990). "Family factors related to adolescent autonomy. **Adolescence** XXV 310-319.
- Parker, G. (1983). Parental over protection: **A risk factor in psychosocial development**. New York: Grune and Stratton Inc.

- Parrot, L.L. (1994). Caneer decision-making and family functioning. **Dissertation Abstracts International** 55 (1), 223-B.
- Rickett, M, Shepard, M.A. (1988). "Decision making and young people" **Journal of Drug Education** 18 (2), 109-114.
- Rogers, C.R. (1951). **Client-centered therapy**. Boston: Houghton Mifflin CO.
- Savaşır, Y. (1969). **Suçlu çocuklarda A tipik aile faktörü**. Nöro-Prikiyatri Arşivi, 4 (2), 73-77.
- Savery, L.K, Soutar, G.N (1992). Ideal devicion making styles indicated by deputy principals. **Journal of Educational Administration** 30 (9), 18-25.
- Sinangil, K.H. (1992). Yönetici adaylarında karar verme ile kaygı ilişkileri". VII. **Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları**. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Steingberg, L ve ark. (1990). **Aurotative parenting and adolescent adjusument across varied ecological niches**. National Centeron Effective Secondary Schools, Madison, WI.
- Tancredi, L. (1982). "Competeny for in formed consent". **International Journal of Low and Psychictry** 5, 51-63.
- Uluğtekin, S. (1977). Çocuk yetiştirme yöntemleri açısından ana-baba-çocuk ilişkileri: Ana-baba davranışları ile çocuğun saldırganlık ve bağımlılık eğitimi arasındaki ilişkinin araştırılması (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi.

Uluğtekin, S. (1984). ocuk yetiştirme açısından ana-aba-ocuk ilişkileri. Ana-baba davranışlarıyla çocukların saldırganlığı arasındaki ilişkiler. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi (2).

Wilks, J. (1986). "The relative importance of parents and friends in adolescent decision making". **Journal of Youth and Adolescence** 15 (4).

EKLER

EK-1

KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA:

Bu envanter karar verme durumunda nasıl karar verdiğinizi ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. İçinde 40 madde vardır. Her bir madde için cevaplar 1'den 5'e kadar sınıflanmıştır. Sınıflama aşağıdaki gibidir.

Hiç uygun değil	1
Çokaz uygun	2
Kısmen uygun	3
Oldukça uygun	4
Tamamen uygun	5

Sizden ricamız, size en uygun olan cevabın altındaki rakamı parantez içine yazmanızdır.

Cevaplamanın nasıl yapılacağı bir örnekle açıklanmıştır.

ÖRNEK:

Her konuda kendi başıma karar veririm.

Hiç uygun değil	Çokaz uygun	Kısmen uygun	Oldukça uygun	Tamamen uygun
1	2	3	4	5
()	()	()	()	()

Cevaplarınızı içten ve dikkatli vermeniz araştırma bulgularının geçerliği açısından çok önemlidir. Cevaplamak istemeyenler envanteri iade edebilirler.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

JALE ELDELEKLİOĞLU

KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ

Prof. Dr. Yıldız KUZGUN

1. Karar verirken başkalarının yol göstermesini isterim.
2. Bir elbise almak için pek çok mağazayı gezer, kaliteyi ve fiyatları karşılaştırırım.
3. Bir şey satın aldıktan sonra vitrinde daha güzelini, daha ucuzunu görünce aldığımdan soğurum.
4. Bir konuda karar vermeden önce durumu iyice inceler, seçenekleri etraflıca araştırırım.
5. Her konuda güç karar veren bir kişi olarak tanırım.
6. Bir konuda karar vermem gerektiğinde, her seçeneğin olumlu ve olumsuz yanlarını uzun uzun araştırırım.
7. Bir şey satın alırken yanımda bana fikir verecek birinin bulunmamasını gerekli görürüm.
8. “İnsan kendine ilişkin kararları kendisi vermeli ve bunun sorumluluğunu da taşımalıdır” diye düşünür ve öyle davranırım.
9. Seçenekler hakkında etraflı bilgi toplamadan karar verdiğim görülmemiştir.
10. Verdiğim kararları çok kere hemen değiştiririm.
11. Uzun kararsızlık dönemi beni sıkar ve hemen o an için uygun bulduğum seçeneği kabul eder ve onunla mutlu olurum.
12. Hayatım boyunca verdiğim kararlardan genellikle pişman olmadım.

13. Mektuplarımı postaya vermeden önce birçok defa okuyup, yazdıklarımı değiştiririm.
14. Her konuda kendi başıma karar veririm.
15. Bir karar verirken çok araştırma yapmam, çünkü her kafadan bir ses çıkar ve beni şaşkına çevirir.
16. Bir konuda karar vermeden önce seçenekleri çok iyi incelemenin, her birinin avantajlı ve dezavantajlı yönlerini tartmanın çok sıkıcı bir iç olduğunu düşünürüm.
17. Sınavlarda cevaplarımı sık sık değiştirdiğimden, kağdını en son veren kişi genellikle ben olurum.
18. Sınavlardan çıktıktan sonra cevaplarımın doğru olup olmadığını araştırmam, çünkü hatalarımı öğrendikçe canım sıkılır.
19. Kendi başıma doğru kararlar vereceğime inanırım.
20. İnsanın içinden gelen sesin onu doğruya götürdüğüne inanırım.
21. Kararlarımı başkalarına danışmadan veririm.
22. Başkalarına danışmadan verdiğim kararlardan biraz sonra pişman oluyorum.
23. Seçenekleri inceden inceye araştırmanın vakit kaybı olduğunu, çok inceledikçe karar vermenin güçleşeceğini düşünür, ilk anda bana çekici gelen yönelmeyi rahatlatıcı bulurum.
24. Karar vermeden önce bilgi toplamaya kalktığımda, birbiri ile çelişen bilgilerle karşılaşıyorum ve ne yapacağımı şaşınıyorum.

25. Karar verirken acele eder, sonra da verdiğim kararı beğenmez ve değiştirmeye kalkarım.
26. Karar verirken aynı konuda arkadaşlarımın nasıl davrandığına bakarım.
27. Karar vermeden önce uzun araştırma dönemi ben de sıkıntı yaratır. Buna hemen son vermek için, o anda çekici gelen seçeneğe yönelirim.
28. “İnsanın maymun iştahlı olmaması için ne istediğini çok iyi araştırması gerekir” diye düşünür ve öyle davranırım.
29. Hakkında etrafıca araştırma yapmadan hiç kimse ile yakın ilişkiye girmem.
30. Herkesi hoşnut edecek karar almak mümkün değildir. Onun için kararlarımın önce beni memnun etmesini gerekli görürüm.
31. İnsan hiç bir kararını aceleye getirmemeli diye düşünür ve öyle davranırım.
32. Bir karar verirken gerçekleşme olasılığı diğer seçeneğe göre daha zayıf olsa da bana çekici gelen seçeneğe yönelirim, çünkü birşeyi çok istersem güzel tesadüfler sayesinde ona ulaşabilirim diye düşünürüm.
33. Etrafımda danışacağım kimse olmadığında da kendi başıma karar verebilirim diye düşünürüm.
34. Çevremde “Kendi bildiğine giden bir kişi” olarak tanınırım.

35. Hoşuma giden bir seçeneğe yöneldiğimde neler kazanıp neler kaybedebileceğimi etraflıca değerlendiririm.
36. Karar verirken seçeneklerin gerçekleşme olasılıklarını hiç dikkate almam. Sadece ne ölçüde hoşuma gittiklerine bakarım.
37. Bir karar verdikten sonra, seçtiğim yolun yararlarından çok sakıncalarını görmeye başlar ve değiştirme isteği duyarım.
38. Karar verirken başkalarının önerilerine kulak asmam.
39. Bir karar verme durumunda, bir seçeneğe yönelirken, bana sağlayacağı yararları etraflıca değerlendiririm.
40. Verdiğim bir kararı biraz sonra beğenmez, "Acaba öbür yolu mu deneseydim" diye düşünürüm.

EK-2

ANA-BABA TUTUM ENVANTERİ

AÇIKLAMA :

Bu envanter anne ve babanızın size karşı tutumunu nasıl algıladığınızı ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. İçinde 40 madde vardır. Her bir madde için cevaplar 1'den 5'e kadar sınıflanmıştır. Sınıflama aşağıdaki gibidir.

Hiç uygun değil	1
Çokaz uygun	2
Kısmen uygun	3
Oldukça uygun	4
Tamamen uygun	5

Sizden ricamız, her bir maddenin, anne ve babanıza ne kadar uyduğunu ifade eden cevabın altındaki rakamı, parantez içine yazmanızdır.

Cevaplamanın nasıl yapılacağı bir örnekle açıklanmıştır.

ÖRNEK:

Bana hükmetmeye çalışırdı.

Hiç uygun değil	Çokaz uygun	Kısmen uygun	Oldukça uygun	Tamamen uygun
1	2	3	4	5
()	()	()	()	()

Cevaplarınızı içten ve dikkatli vermeniz araştırma bulgularının geçerliği açısından çok önemlidir. Cevaplamak istemeyenler envanteri iade edebilirler.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

JALE ELDELEKLİOĞLU

ANA-BABA TUTUM ENVANTERİ

- 1- Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.
- 2- Çok yönlü biri olarak büyümem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.
- 3- Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.
- 4- İlişkimiz, problemlerimi ona açamayacağım kadar resmidir.
- 5- Arkadaşlarımı eve çağdırmama izin verir, onlara iyi davranırdı.
- 6- Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söylerdi.
- 7- Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi davranır.
- 8- Bana hükmetmeye çalışırdı.
- 9- Her konuda benim fikrimi de almaya özen göstermiştir.
- 10- Problemlerimi onunla rahatlıkla konuşabilirim.
- 11- Evde bir konu tartışılırken benim de görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.
- 12- Bugün bile alış-verişe çıktığım zaman, beni kandıracakları endişesiyle kendisinde gelmek ister.
- 13- Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.

- 14- Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zamanlar soğuk ve itici davranırdı.
- 15- Yapmamam gereken şeylerin nedenini bana açıklar.
- 16- Sevmediğim yemekleri bana zorla yedirirdi.
- 17- Sınavda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.
- 18- Benim gibi bir evladı olduğu için mutsuz olduğunu düşünüyorum.
- 19- Küçüklüğümde itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.
- 20- Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.
- 21- Her gittiği yere benide götürür, evde yalnız kalmamı istemezdi.
- 22- Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak görmüştür.
- 23- Cinsiyet konusunda karşılaştığım problemleri kendisine anlattığımda, çok ilgisiz davranırdı.
- 24- Ona yakılaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık vermiştir.
- 25- Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır, parka, sinemaya vs. götürmeyi ihmal etmezdi.
- 26- Bana önemli ve değerli bir insan olduğum inancını vermiştir.
- 27- Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı biçimde kontrol eder.
- 28- Her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.
- 29- Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.
- 30- Benimle genellikle sert tonda ve emrederek konuşur.

- 31- Kendi istediği mesleği seşmem konusunda beni zorlamıştır.
- 32- Aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi sormuştur.
- 33- Benim iyiliğimi istediğini, ama benim işin ne olduğunu ancak kendisinin bileceğini sşyler.
- 34- Beni yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlar.
- 35- Beni olduğuın gibi kabul etmiştir.
- 36- Başkalarına benden daha çok şnem verir, daha nazik davranır.
- 37- İyi bir iç yaptığımda beni şvmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini sşyler.
- 38- Her zaman nerede olduğuı ve ne yaptığımı merak eder.
- 39- Gşnlşk olaylarla ilgili anlattıklarıımı ilgi ile dinler ve bana aşıklayıcı cevaplar verirdi.
- 40- Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, kırık not aldığımda cezalandırırdı.